

მუსიკა

სახელმძღვანელო

Uzeyir
Hacıbəyli

6

Azərbaycan Respublikasının Dövlət Himni

*Musiqisi Üzeyir Hacıbəylinin,
sözləri Əhməd Cavadındır.*

Azərbaycan! Azərbaycan!
Ey qəhrəman övladın şanlı Vətəni!
Səndən ötrü can verməyə cümlə hazırız!
Səndən ötrü qan tökməyə cümlə qadiriz!
Üçrəngli bayrağınla məsud yaşa!
Minlərlə can qurban oldu!
Sinən hər bə meydan oldu!
Hüququndan keçən əsgər,
Hərə bir qəhrəman oldu!

Sən olasan gülüstan,
Sənə hər an can qurban!
Sənə min bir məhəbbət
Sinəmdə tutmuş məkan!

Namusunu hifz etməyə,
Bayrağını yüksəltməyə
Cümlə gənclər müştəqdir!
Şanlı Vətən! Şanlı Vətən!
Azərbaycan! Azərbaycan!

კვილარ ალიევი

აზერბაიჯანული ხალხის სამართო ეროვნული ლიდერი

ოქტაი რაჯაბოვი, ნაზიმ ქაზიმოვი,
ეგანა ახუნდოვა,ოფელია იმანოვა

მუსიკა 6

სახელმძღვანელო
საერთო - საგანმანათლებლო სკოლების
მე-6 კლასისათვის

ამ გამოცემასთან დაკავშირებული გამოხმაურებები,
შენიშვნები და წინადადებები გთხოვთ გამოაგზავნოთ შემდეგ
ელექტრონულ მისამართზე: tahsil_az@yahoo.com და derslik@edu.gov.az
წინასწარ გიხდით მადლობას თანამშრომლობისათვის!

ბაქო – 2017

შინაარსი

მუსიკის ზემოქმედების ძალა

1. კონტრასტულობა მუსიკაში.....	6
2. ემოციურობა მუსიკაში.....	8
3. ეროვნული და ზოგადსაკაცობრიო მუსიკაში.....	10
4. ეროვნული თავისებურებანი კომპოზიტორთა შემოქმედებაში.....	12
5. ომის თემა მუსიკაში.....	14
6. პოლიფონია მუსიკაში.....	16
7. ჰომოფონია მუსიკაში.....	18
განვლილი თემების განმეორება და I მცირე შემაჯამებელი შეფასება.....	20

მუსიკის ზემოქმედების ძალა (გაგრძელება)

8. ბრძოლის თემა მუსიკაში.....	22
9. დაძაბულობა მუსიკაში.....	24
10. ეროვნული გმირის სახე მუსიკაში.....	26
11. კლასიკური აზერბაიჯანული მულამი „სეგიახი“.....	28
12. აზერბაიჯანელთა მიმართ მსოფლიოს სოლიდარობის დღე და მუსიკა.....	30
განვლილი თემების განმეორება და დიდი შემაჯამებელი შეფასება.....	32

რაში გამოიხატება მუსიკის ზემოქმედების ძალა?

13. მუსიკის ობიექტური რეალობა.....	34
14. იუმორესკა მუსიკაში.....	36
15. 20 იანვარი და მუსიკა.....	38
16. სადამოს განწყობილება მუსიკაში.....	40
17. ბუნების ასახვა მუსიკაში.....	42
18. რეალური და არარეალური სახეები მუსიკაში.....	44
19. ქალის სახეები სხვადასხვა წლების სიმღერებში.....	46
20. ნოვრუზის დღესასწაული და მუსიკა.....	48
განვლილი თემების განმეორება და მცირე შემაჯამებელი შეფასება.....	50

რაშია მუსიკის ზემოქმედების ძალა? (გაგრძელება)

21. მულამი „შუშტერი“.....	52
22. აზერბაიჯანული მულამი და გუნდი.....	54
23. აზერბაიჯანული მულამები და სიმფონიური ორკესტრი.....	56
24. მულამები და ეროვნული ოპერა.....	59
25. აზერბაიჯანული ხალხური ცეკვები და ბალეტი.....	62
26. აზერბაიჯანული ხალხური სიმღერა და ოპერეტა.....	64
27. 28 მაისი – რესპუბლიკის დღე და მუსიკა.....	67
განვლილი თემების განმეორება.....	69
მომზადება საკლასო კონცერტისათვის და დიდი შემაჯამებელი შეფასება.....	70
სასიმღერო რეპერტუარი.....	71
მუსიკალური ლექსიკონი.....	90
გამოყენებული ლიტერატურა.....	93

მუსიკის ზემოქმედების
ძალა

1. კონტრასტულობა მუსიკაში

მოფუსმინოთ მუსიკას

ფიქრათ ამიროვი

ფრაგმენტი ოპერიდან „სევილი“

„სევილის არია“ ფიქრათ ამიროვის ოპერიდან „სევილი“

სევილის როლის საუკეთესო შემსრულებელი იყო საბჭოთა კავშირისა და აზერბაიჯანის სახალხო არტისტი ფირანგიზ ახმედოვა.

ყარა ყარაევი

ფრაგმენტი ბალეტიდან „შვიდი მზეთუნახავი“

ვალსი ყარა ყარაევის ბალეტიდან „შვიდი მზეთუნახავი“

ვალსის ტაქტის ზომა ძირითადად 3/4-ია.

მსგავსი და განმასხვავებელი ნიშნები ორი მუსიკალური ნაწარმოებისა:

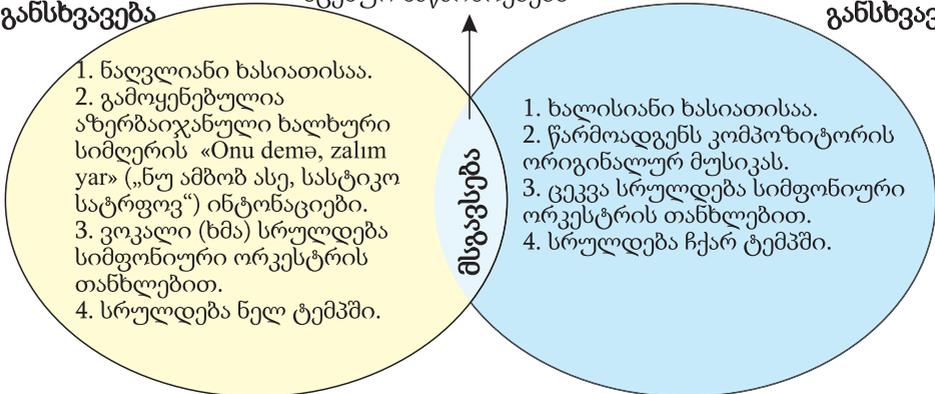
„სევილის არია“ ოპერიდან „სევილი“

1. ტაქტის ზომა 3/4
2. განეკუთვნება მუსიკალურ სცენურ ნაწარმოებებს

„ვალსი“ ბალეტიდან „შვიდი მზეთუნახავი“

განსხვავება

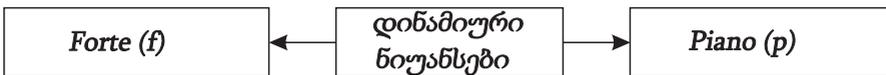
განსხვავება

კონტრასტულობა შესაძლებელია მუსიკალურ ტემპებს შორისაც. მაგალითად, მუსიკალურ ნაწარმოებებში არსებობს ჩქარი და ნელი ტემპები. ჩქარი და ნელი ტემპების სქემა შეიძლება წარმოვიდგინოთ ასეთი სახით:

კონტრასტულობა ასევე არსებობს დინამიურ ნიუანსებს შორის, რომლებიც წარმოადგენენ მუსიკალური გამომსახველობის საშუალებებს. მაგალითად, ძლიერი ჟღერადობის ნიშანს **forte (f)** და სუსტი ჟღერადობის ნიშანს **piano (p)** შორის არსებობს

გავიხსენოთ და შევასრულოთ სიმღერა

შევასრულოთ სიმღერის ფრაზები დინამიური ნიუანსებით, ნოტების მიხედვით და სიტყვებით.

თანამგზავრი (BIP-BIPIN NƏŒMƏSİ)

მუსიკა ფიქრათ ამიროვისა
სიტყვები თემურ ელჩინისა

Allegretto

Uç-du göy lə - rə bi - zim pey - ki - miz, Söy - lə - di ye - rə:
yolge - di - rik biz. Bip - bip bip - bip, Göy - lər min rəng - dir
Bur - da ul - duz - lar Gör nə qə - şəng - dir Bip - bip, bip - bip.
Göy - lər min rəng - dir. Bur - da ul - duz - lar
Gör nə qə - şəng - dir! Bip - bip, bip - bip - bip!

კითხვები:

1. რომელი აზერბაიჯანული ხალხური სიმღერის ინტონაცია არის გამოყენებული „სველის არიაში“ ოპერიდან „სველი“?
2. რომელი ბალეტისათვის დაწერა თქვენს მიერ მოსმენილი „ვალსი“ ყარაევმა?
3. როგორ გესმის გამოთქმა „კონტრასტულობა მუსიკაში“?

დავალება: მოამზადე მოკლე ზეპირი პრეზენტაცია თემაზე „კონტრასტულობა ბუნებაში“.

2. ემოციურობა მუსიკაში

პეტრე ილიას
ძე ჩაიკოვსკი

სხვადასხვა ხასიათის მუსიკალური ნაწარმოებები ადამიანში სხვადასხვა ემოციურ მდგომარეობას, განწყობას იწვევენ. თუ მუსიკალური ნაწარმოები ხალისიანი, საცეკვაო ხასიათისაა, მაშინ ადამიანში მისი მოსმენისას აღიძვრება ხალისიანი განწყობა; სევდიანი, ნაღვლიანი მუსიკის მოსმენისას კი – ნაღვლიანი განწყობილება, ხოლო თუ მუსიკა საბრძოლო სულისკვეთებისაა, ასევე საბრძოლო სულისკვეთება აღიძვრება მსმენელშიც. ესე იგი, ადამიანი ისეთივე ემოციურ განწყობილებაში იმყოფება, რომელიც შეესაბამება მის მიერ მოსმენილ მუსიკას. მუსიკა აღძრავს ადამიანში სიცოცხლის, შემოქმედების, სიყვარულის გრძნობასა და სურვილს. ზოგჯერ ადამიანი, სანამ რაიმე სამუშაოს შესრულებას შეუდგებოდეს, ისმენს თავის საყვარელ მუსიკას.

სერგეი იუდინი

მაგალითად, მე-20 საუკუნის ცნობილი რუსი ქირურგი სერგეი იუდინი სანამ ყველაზე ძნელი ოპერაციის გაკეთებას შეუდგებოდა, უსმენდა გენიალური რუსი კომპოზიტორის პ. ი. ჩაიკოვსკის მე-6 სიმფონიის პირველი ნაწილის თანმხლებ თემას. ცნობილი აზერბაიჯანელი ქირურგი, პროფესორი მუსტაფა ტოპჩიბაშევიც ქირურგიული ოპერაციის წინ უსმენდა ნაწყვეტს ფ. ამიროვის სიმფონიური მულამებიდან „მური“, „კურდოვშარი“ და აზერბაიჯანულ რიტმულ მულამს „ხეირათი“. მისი ერთ-ერთი საყვარელი ნაწარმოები იყო უზეირ ჰაჯიბეილის ოპერა „ქოროლი“.

მოვუსმინოთ მუსიკას

პ. ი. ჩაიკოვსკის მე-6 სიმფონიის 1 ნაწილის თანმხლები თემა

მუსტაფა
ტოპჩიბაშევი

პ. ი. ჩაიკოვსკის მე-6 სიმფონიის 1 ნაწილის თანმხლები თემა – ეს არის ლირიული, ნაღვლიანი ხასიათის მუსიკალური ნაწარმოები, რომელიც ადამიანს დაფიქრებას აიძულებს. ტაქტის ზომია 4/4, ე. ი. ოთხი მეოთხედი ნოტი.

ვიმღეროთ ნოტების მიხედვით

ნაწყვეტი რიტმული მულამიდან „ხეირათი“

მარშის ტემპში

ეს უნდა იცოდეთ

რიტმული მულამი „ხეირათი“ ერთნაწილიანი ნაწარმოებია საზეიმო, საბრძოლო ხასიათისა. ეს რიტმული მულამი ადამიანში იწვევს საბრძოლო საბრძოლო განწყობილებას.

მუსიკის მარშის ხასიათის წყალობით მას, ჩვეულებრივ, ასრულებენ სადღესასწაულო დღეებში, სამხედრო დათვალიერებისას.

ამ რიტმული მულამის ტაქტის ზომაა 2/4, იგი ჟღერს „რასტის“ კილოს საფუძველზე.

შევისწავლოთ ახალი სიმღერა

დამოუკიდებლობის დღესასწაული (İSTİQLAL BAYRAMI)

მუსიკა რაშიდ შაფაგისა
სიტყვები ვალეხ მირზასი

მარშის ტემპში

Çi - çək - lən - di e - li - miz, nur sə - pil - di üz - lə -
rə. Ta - le - nin bu tƏh - fə - si qis - mət ol - du biz - lə -
Prunee: f
-rə!.. Düz niy - yət - li - sən, bu dün - ya - da
sən, ey mə - nim a - na Və - tə - nim!

II

Bizi sevməyənləri
Yandırdıq odumuzla.
Adınla bir səslənən
Müqəddəs adımızla.

მისამღერი:

Düz niyyətli sən,
Bu dünyada sən,
Ey mənim ana
Vətənim!

III

Böyük tarixi olan
Bir millətin oğluyuq!
İstıqlalı yaradan
Xalqın mətin oğluyuq!

სიმღერა „დამოუკიდებლობის დღესასწაული“ («İstıqlal bayramı») ჟღერს მულამ „რასტის“ საფუძველზე, ტაქტის ზომა 2/4, მარშის ტემპში. თავისი ხასიათით იგი ახლოსაა რიტმულ მულამთან „ხეირათი“.

კითხვები:

1. რა ხასიათისაა პ. ი. ჩაიკოვსკის მე-6 სიმფონიის 1 ნაწილის თანმხლები თემა?
2. როგორი მულამია „ხეირათი“?
3. ვინ არიან ავტორები სიმღერისა „დამოუკიდებლობის დღესასწაული“ («İstıqlal bayramı»)?

დავალება: მოამზადე ზეპირი პრეზენტაცია თემაზე „დამოუკიდებლობის დღესასწაული“.

3. ეროვნული და ზოგადსაკაცობრიო მუსიკაში

ფრედერიკ შოპენი

პოლონელი კომპოზიტორი ფრედერიკ შოპენი დაიბადა 1810 წელს ჟელიაზოვა ვოლიას პროვინციაში ვარშავის მახლობლად ფრანგულისა და გერმანულის მასწავლებლის ნიკოლ შოპენის ოჯახში. 1826 წელს შევიდა ვარშავის მუსიკის უმაღლეს სკოლაში და წარმატებით დაამთავრა იგი. კომპოზიტორმა სხვადასხვა ჟანრის საფორტეპიანო ნაწარმოებები შექმნა: ეტიუდები, მაზურკები, პოლონეზები, ვალსები, კონცერტები, პრელუდიები, სონატები და ა. შ. იგი გარდაიცვალა 1849 წელს საფრანგეთის დედაქალაქ პარიზში. კომპოზიტორის

ანდერძის თანახმად, სიკვდილის შემდეგ მისი გული ჩატანილ იქნა ვარშავაში.

ყარა ყარაევი დაიბადა 1918 წელს ქალაქ ბაქოში, ცნობილი ექიმი-პედიატრის აბულფაზ ყარაევის ოჯახში. აზერბაიჯანის სახელმწიფო კონსერვატორიაში სწავლის შემდეგ კომპოზიტორმა განათლების მიღება გააგრძელა მოსკოვის სახელმწიფო კონსერვატორიაში, მსოფლიოში ცნობილი კომპოზიტორის დ. შოსტაკოვიჩის კლასში. გამოჩენილმა კომპოზიტორმა, პროფესორმა, აკადემიკოსმა ყ. ყარაევმა შექმნა გრანდიოზული მუსიკალური ნაწარმოებები ოპერის, ოპერეტის, ბალეტის, სიმფონიის ჟანრში. იგი არის ავტორი მრავალი ნაწარმოების ვიოლინოსა და ფორტეპიანოსათვის, რომანსების. მან დაწერა მუსიკა კინოფილმებისათვის „ზღვის დამპყრობნი“, „ოქროს ეშელონი“, „კასპის მენავთობეთა ამბავი“, „მორეულ ნაპირებზე“ და სხვ. ყარა ყარაევი გარდაიცვალა 1982 წელს.

მოვლსმინოთ მუსიკას

პოლ სევანი. „პონტუაზის გზა“

ყ. ყარაევის საფორტეპიანო პიესა „ჩაფიქრება“, როგორც ფ. შოპენის „მი-მინორული ვალსი“, ჟღერს ვალსის ტემპში. ნაწარმოების მელოდია ლირიული, ნარნარი, სასიმღერო ხასიათისაა, რომელიც ადამიანში ლამაზ გრძნობებს აღძრავს.

ფ. შოპენი. „მი-მინორული ვალსი“ ყ. ყარაევი. საფორტეპიანო პიესა „ჩაფიქრება“

ფ. შოპენის „მი-მინორულ ვალსში“ კომპოზიტორი მუსიკის საშუალებით გადმოგვცემს ბუნების, მისი ფლორისა და ფაუნის ზღაპრულ, განუმეორებელ სილამაზეს.

სათარ ბახლულზადე.
„დედამიწის ოცნება“

როგორც ფ. შოპენის „მი-მინორული ვალსი“, ისე ყ. ყარაევის „ჩაფიქრება“ გამდიდრებულია ხალხური მუსიკის კოლორიტით. ორივე ნაწარმოებს აერთიანებს ვალსის ჟანრი. არაა შემთხვევითი, რომ ეს ნაწარმოებები შედის მსოფლიოს ყველაზე ცნობილი პიანისტების რეპერტუარში. ორივე ამ ნაწარმოებში გამოხატულია როგორც ეროვნული, ისე ზოგადსაკაცობრიო ღირებულებები.

ვიმღეოთ ნოტების მიხედვით

ნაწყვეტი რიტმული მულამიდან „ხეირათი“

მი-მაჟორში წარმოდგენილი ნაწყვეტი ვიმღეოთ მი-მინორულ ტონალობაში.

ვისწავლოთ ახალი სიმღერა

აზერბაიჯანელი მეომარი (AZƏRBAYCAN ƏSGƏRİ)

მუსიკა ოქტაი ზულფუგაროვისა
სიტყვები პანახ ალიევისა

I
Sabahların zəfəri,
Azərbaycan əsgəri.
Qov Vətəndən düşməni,
Azərbaycan əsgəri.

მისამღერი:
Qəm libası geyməsin,
Bizim çiçəkli dağlar.
Güllə səsi, top səsi,
Eşitməsin uşaqlar.

II
Mərd ordumuz yaşasın,
Bu torpaqdan güc alsın.
Üçrəngli bayrağımız,
Yüksəklərə ucalсын.

კითხვები:

1. რა ანდერძი დატოვა ფ. შოპენმა, პოლონეთისადმი მის უსაზღვრო სიყვარულს რომ მოწმობს?
2. რა მსგავსებაა ყ. ყარაევის „ჩაფიქრებასა“ და ფ. შოპენის „მი-მინორულ ვალსს“ შორის?
3. ვინ არიან ავტორები სიმღერისა „აზერბაიჯანელი მეომარი“ («Azərbaycan əsgəri»)?

დავალება: მოამზადე ხალხური სიმღერების პოპური.

4. ეროვნული თავისებურებანი კომპოზიტორთა შემოქმედებაში

უზეირ ჰაჯიბეილი

მსოფლიო მუსიკის ისტორიაში კომპოზიტორები ყოველთვის მიმართავდნენ როგორც საკუთარ, ისე სხვა ხალხთა მუსიკალურ მემკვიდრეობას. მაგალითად, გენიალური რუსი კომპოზიტორი მ. ი. გლინკა თავის ოპერაში „რუსლანი და ლუდმილა“ იყენებს აზერბაიჯანულ ხალხურ სიმღერას «Qalanin dibində» („ცხესიმაგრის ძირას“), პ. ი. ჩაიკოვსკი თავის „მე-4 სიმფონიაში“ – უკრაინულ ხალხურ სიმღერას „მინდორში იდგა არყის ხე“, უნგრელი კომპოზიტორი ბ. ბარტოკი თავის „მე-3 კვარტეტში“ – აზერბაიჯანულ ხალხურ ცეკვას „თარაქამა“, გენიალური გერმანელი კომპოზიტორი ი. ს. ბახი ორდანიისათვის დაწერილ ნაწარმოებში „ტოკატა და ფუგა რე-მინორი“ იყენებს კლასიკური აზერბაიჯანული მულამის „ბაიათი-შირაზის“ ინტონაციებს. გენიალური აზერბაიჯანელი კომპოზიტორი უზეირ ჰაჯიბეილი მთელ რიგ მუსიკალურ სცენურ ნაწარმოებებში სარგებლობდა აზერბაიჯანული ხალხური მუსიკის ნიმუშებით. თავის მულამურ ოპერაში „ლეილი და მეჯუნნი“ სარდალ ნოფელის არიაში კომპოზიტორმა გამოიყენა აზერბაიჯანული რიტმული მულამი „ხეირათი“.

სცენა ოპერიდან „ლეილი და მეჯუნნი“

მოვუსმინოთ მუსიკას

„ნოფელის არია“ უ. ჰაჯიბეილის ოპერიდან „ლეილი და მეჯუნნი“

ეს უნდა იცოდეთ

1908 წლის 25 იანვარს ქალაქ ბაქოში, ახლანდელი აზერბაიჯანის მუსიკალური კომედიის სახელმწიფო თატრის შენობაში დაიდგა უზეირ ჰაჯიბეილის მულამური ოპერა „ლეილი და მეჯუნნი“. ამ ოპერამ საფუძველი ჩაუყარა ოპერის ჟანრს მთელ აღმოსავლურ სამყაროში. რამდენადაც საკუთარი ორიგინალური მუსიკის გვერდით დიდმა კომპოზიტორმა ამ ნაწარმოებში გამოიყენა კლასიკური მულამი, ამ ოპერას ეწოდა მულამური ოპერა.

შევადართო მსგავსი და განმასხვავებელი ნიშნები მულამ „ხეირათსა“ და „ნოფელის არიას“ შორის.

მსგავსება

1. ერთნაირი მელოდია.
2. ერთნაირი რიტმი.
3. ერთნაირი ტემპი.

განსხვავება

1. ოპერაში რიტმული მულამი სრულდება სიმფონიური ორკესტრის თანხლებით.
2. რიტმული მულამიც „ხეირათი“ უდერს ან მომღერალი-ხანენდეს შესრულებით ხალხური ინსტრუმენტების ანსამბლის თანხლებით, ან ინსტრუმენტული შესრულებით.

გავიხსენოთ და შევასრულოთ სიმღერა

BAĞÇADA GÜL (ყვავილი ბაღში)

(აზერბაიჯანული ხალხური სიმღერა)

I

Şəfəq saçır gün bizə,
Bəh-bəh, nə gözəl olur!
Çıxaq tarlaya, düzə,
Bəh-bəh, nə gözəl olur!
Qızlar, bu al səhərlə,
Gəlin duraq üz-üzə.

მისამღერი:

Bağçalar gül açır,
Bülbüllər dil açır.
Yer geyir al-əlvan,
Bəh-bəh, nə gözəl olur!

II

Bütün ellər oyansın,
Bəh-bəh, nə gözəl olur!
Çöllər nura boyansın,
Bəh-bəh, nə gözəl olur!
«Ağ qızıl» tayaları,
Buludlara dayansın.

ეს სიმღერა, რომელიც შრომის თემაზეა, საცეკვაო ხასიათისაა, ტაქტის ზომით 6/8, სრულდება საშუალო ტემპით

კითხვები:

1. მსოფლიოს რომელმა კომპოზიტორებმა გამოიყენეს აზერბაიჯანული ხალხური მუსიკა?
2. ხალხური მუსიკის რომელი სახეობანი გამოიყენა თავის ნაწარმოებებში უ. ჰაჯიბეილიმ?
3. რა თემაზეა დაწერილი სიმღერა «Bağçada gül» („ყვავილი ბაღში“)?

დავალება: დახატე სურათი სიმღერის «Bağçada gül» („ყვავილი ბაღში“) თემაზე.

5. ომის თემა მუსიკაში

დimitრი
შოსტაკოვიჩი

როგორც ლიტერატურაში, კინოსა და ფერწერაში, ომის თემამ ასახვა ჰპოვა მუსიკაშიც. მე-20 საუკუნის დიდმა რუსმა კომპოზიტორმა დიმიტრი შოსტაკოვიჩმა თავის „მე-7 სიმფონიის“ 1 ნაწილში მუსიკის საშუალებით შეძლო ეჩვენებინა ომის მთელი საშინელებანი, რაც მოჰყვა გერმანელი ფაშისტების თავდასხმას ყოფილ საბჭოთა კავშირზე.

უნდა აღინიშნოს, რომ დიდი რუსი კომპოზიტორი დ. შოსტაკოვიჩი 15 სიმფონიის, 2 ოპერის, 3 ბალეტის, ინსტრუმენტული ორკესტრებისათვის შექმნილი სხვადასხვა ჟანრის ნაწარმოებების, აგრეთვე კინოფილმებისა და თეატრალური წარმოდგენებისათვის დაწერილი მუსიკის ავტორია.

ეს უნდა იცოდეთ

დ. შოსტაკოვიჩის „მე-7 სიმფონიის“ პრემიერა შედგა 1942 წელს ქალაქ კუიბიშევში (ახლანდელი ქალაქი სამარა). ეს სიმფონია დიდი წარმატებით შესრულდა ამერიკის შეერთებულ შტატებში, ინგლისსა და მსოფლიოს დიდ დედაქალაქებში და დიდი მოწონება დაიმსახურა ფართო მაყურებელში.

მოგუსმინოთ მუსიკას

ეპიზოდი „თავდასხმა“ დ. შოსტაკოვიჩის „მე-7 სიმფონიიდან“

ომის თემა აზერბაიჯანულ პროფესიულ და ხალხურ მუსიკაშიც აისახა. 1941-45 წლებში ჩვენმა კომპოზიტორებმა შექმნეს მრავალი ნაწარმოები ომის თემაზე. მეორე მსოფლიო ომის თემას მიეძღვნა ყარა ყარაევისა და ჯოვდათ გაჯიევის ოპერა „სამშობლო“, კომპოზიტორების აფრასიაბ ბადალბეილისა და ბორის ზეიდმანის ერთმოქმედებიანი ოპერა „სახალხო რისხვა“.

ფრაგმენტები დოკუმენტური ფილმებიდან მეორე მსოფლიო ომის შესახებ.

ეს უნდა იცოდეთ

მულამი „ჩახარგიახი“, რომელსაც განსაკუთრებული ადგილი უჭირავს კლასიკურ აზერბაიჯანულ მულამებს შორის, გამსჭვალულია ბრძოლის, გმირობის სულისკვეთებით. გამოჩენილი აზერბაიჯანელი პოეტი ბახტიარ ვაგაზზადე თავის პოემაში „მულამი“ ასე გადმოგვცემს ამ განწყობილებას:

**Təlatümlər, həyəcanlar
Bərdəştıdır – ön sözüdür
Çahargahın**

მირ მოხსუნ ჰავაბი

პოეტი, მხატვარი, კალიგრაფი და მეცნიერი-მუსიკათმცოდნე მირ მოხსუნ ჰავაბი, რომელიც ცხოვრობდა და მოღვაწეობდა აზერბაიჯანის ქალაქ შუშაში, მულამ „ჩახარგიახს“ ადარებს ჭექა-ქუხილს, ხოლო ცნობილი მეთარე აჰმედ ბაკიხანოვი – ბრძოლის ველის გუგუნს.

მოვესმინოთ მუსიკას

„მანსურია“. ბოლო ნაწილი მულამისა „ჩახარგიახი“.

შევსწავლოთ ახალი სიმღერა

თავისუფლების მარში (AZADLIQ MARŞI)

I
Ey ulu Vətənim, doğma torpağım,
Var tükənməz odun, sönməz ocağın.
Azadlığa çıxmaq üçün qalxsın bayrağın.

*მუსიკა რიტმული მულამიდან „ხეირათი“
სიტყვები ელჩინ მირზაბეილისა*

მისამღერი:

Qalx ayağa millət, boğmasınlar səsimizi,
Bir bayraq altında birləşdir bizi.] 2

II

Biz ki vətən oğlu, millət oğlu, odlar oğluyuq,
Biz ki xalqa bağlı, yurda bağlı, elə bağlıyıq,
Biz ki haqq yolunda andımızdan dönmərik heç vaxt
Vuruş zülmə qarşı, ey ulu torpaq!

მისამღერი:

კითხვები:

1. რა იცი დ. შოსტაკოვიჩის შესახებ?
2. რა ხასიათისაა მულამი „ჩახარგიახი“?
3. რომელი რიტმული მულამიდან არის აღებული მელოდია სიმღერისა „თავისუფლების მარში“ («Азadлыг маршы»)?

დავალება: დახატე სურათი თემაზე „აზერბაიჯანელები მეორე მსოფლიო ომში“.

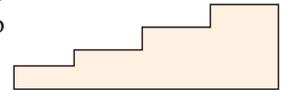
6. პოლიფონია მუსიკაში

ეს უნდა იცოდეთ

ძველი შუმერული არქიტექტურისათვის დამახასიათებელ 3-, 5-, 7-საფეხურიან ტაძრებს ერქვა „ზიკურატი“. ზიკურატის ყველაზე მაღლა მდებარე საფეხურზე, რომელიც სიმალის ზრდასთან ერთად ვიწროვდება, მოთავსებული იყო სამლოცველო. ძველი შუმერები ზიკურატს იყენებდნენ ობსერვატორიადაც – ციურ მნათობებზე დაკვირვებისათვის.

აზერბაიჯანული მულამების აღნაგობა ზიკურატის მსგავსია. ყოველი ახალი ნაწილი ერთი საფეხურით მაღალია წინაზე. ეს შეიძლება ასე გამოვსახოთ:

მოვუსმინოთ მუსიკას

მოვუსმინოთ კომპოზიტორისა და დირიჟორის ნიაზის სიმფონიური მულამის „რასტის“ მეორე ნაწილს.

ნიაზი

აზერბაიჯანის სახალხო არტისტი, მსოფლიოში ცნობილი დირიჟორი, კომპოზიტორი ნიაზ ზულფეგარ ოღლი ტაგიზადე ჰაჯიბეკოვი დაიბადა 1912 წლის 20 აგვისტოს ქალაქ თბილისში. თავიდან იგი სწავლობდა ბაქოს მუსიკალურ ტექნიკუმში, შემდეგ კი მუსიკალური განათლების მიღება განაგრძო მოსკოვსა და ლენინგრადში (ახლანდელი სანკტ-პეტერბურგი).

1934 წელს მან დაწერა სიმფონიური სუიტა „ზაქათალა“, 1942 წელს ოპერა „ხოსროვი და შირინი“, 1949 წელს სიმფონიური მულამი „რასტი“, ხოლო 1961 წელს ბალეტი „ჩიტრა“. ამ ბალეტისათვის კომპოზიტორს მიენიჭა ჯავაჰარლალ ნერუს სახელობის საერთაშორისო პრემია. ნიაზს ასევე ეკუთვნის მთელი რიგი სიმღერები – «Təbrizim» („ჩემი თავრიზი“), «Dağlar qızı» („მთიელი ქალი“), „არზუ“ და «Vətən haqqında mahnı» („სიმღერა სამშობლოზე“), მათ შორის მუსიკა, დაწერილი კინოფილმებისათვის „ალმასი“, „გლეხები“, „ფატალი ხანი“ და სხვ. მსოფლიო კულტურის მარგალიტად ითვლება კომპოზიტორის ნაწარმოებები ოპერა-კანტატა „1920 წელს“, „საცეკვაო სუიტა“, „კაითალი“ სიმფონიური ორკესტრისათვის. კომპოზიტორი გარდაიცვალა 1984 წელს ქალაქ ბაქოში.

მოვუსმინოთ მუსიკას

ი. ს. ბაზი. „ფუგა“

(ნაწარმოებიდან „ტოკატა და ფუგა რე-მინორი“ ორღანისათვის)

ეს უნდა იცოდეთ

პოლიფონია ნიშნავს მრავალხმიანობას. ერთ-ერთ პოლიფონიურ მუსიკალურ ჟანრს წარმოადგენს ფუგა. ფუგა ლათინური სიტყვაა, ნიშნავს „რბენას“. ფუგა მრავალხმიანი პოლიფონიური ნაწარმოებია, რომელიც შექმნილია განსაკუთრებით მკაცრი კანონების საფუძველზე. გენიალურმა კომპოზიტორმა ი. ს. ბახმა ეს ჟანრი უმაღლეს საფეხურზე აიყვანა. ფუგა შექმნა გამოჩენილმა აზერბაიჯანელმა კომპოზიტორმა ყარა ყარაევამც. ფუგა შეიძლება იყოს დამოუკიდებელი ჟანრიც და ასევე შემადგენელი ნაწილიც ისეთი ჟანრებისა, როგორიცაა სიმფონია, კანტატა, ორატორია, რეკვიემი და სხვ.

ორღანი

შევისწავლოთ ახალი სიმღერა

სიმღერა ბაქოზე (BAKI HAQINDA MAHNI)

Xəzərimin sinəsi
Gah zil, gah da bəm olur.
Yarpaqların, güllərin
Niyə hərdən nəm olur?
Səndən ayrı düşəndə
Sinəm dolu qəm olur.

მისამღერი:

Qucağında Xəzərin
Yatıb dincələn Bakı.
Qarı, çiskin, yağış
Əyri, köndələn Bakı.

Hələ neçə küçəndə
Güllər dəstələnməyib.
Hələ neçə nəğmənin
Xalı bəstələnməyib.
Yüz il ömür sürəydim,
Bir gün xəstələnməyib.

მისამღერი:

Yazaydım, yaradaydım,
Şah nəğməni mən, Bakı.
Söyləyəydim hər yanda
Onu ürəkdən, Bakı.

მუსიკა ვასიფ ადიგეზალოვისა
სიტყვები რასულ რზასი

კითხვები:

1. რა არის „ზიკურატი“ და რატომ უდარებენ მას ჩვენს მულამებს?
2. ნიაზის რომელი ნაწარმოებები იცი?
3. რა არის პოლიფონია?
4. რა იცი ფუგის შესახებ?

დავალება: მოამზადე ზეპირი პრეზენტაცია თემაზე „სიმღერები ბაქოზე“.

7. ჰომოფონია მუსიკაში

მოვესმინოთ მუსიკას

ი. ს. ბახი. პრელუდია „ლა-მინორი“
ლ. ვ. ბეთჰოვენი. მენუეტი „სოლ-მაჟორი“

ლუდვიგ ვან
ბეთჰოვენი

მოვესმინოთ მუსიკას

ფ. შუბერტი. „ავე მარია“

გამოჩენილი აზერბაიჯანელი კომპოზიტორი ფიქრათ მაშადი ჯამილ ოღლი ამიროვი დაიბადა 1922 წლის 22 ნოემბერს ჩვენი სამშობლოს ერთ-ერთ ულამაზეს კუთხეში – ქალაქ განჯაში, ცნობილი მეთარის მეშადი ჯამილის ოჯახში.

ფიქრათ ამიროვი არის დამაარსებელი მსოფლიო მუსიკალურ კულტურაში ახალი მუსიკალური ჟანრისა – სიმფონიური მულამისა. მისი სიმფონიური მულამები „შური“ და „კურდოვშარი“ ჩვენი პლანეტის ყველაზე ცნობილ დარბაზებში სრულდება და მსმენელთა უდიდესი სიყვარულით სარგებლობენ.

გენიალურმა კომპოზიტორმა შექმნა ხელოვნების მშვენიერი მარგალიტები თითქმის ყველა მუსიკალურ ჟანრში. მისი ნაწარმოებების ლამაზი, ხალისიანი მელოდიები, მათი ჟანრების მიუხედავად, სიყვარულით სარგებლობენ არა მხოლოდ ჩვენს ქვეყანაში, არამედ მთელს მსოფლიოში.

მოვესმინოთ მუსიკას

ნაწყვეტი ფ. ამიროვის სიმფონიური მულამის „შურის“ ნაწილიდან „სიმაი-შამსი“

სიმფონიური მულამ „შურის“ ამ ნაწყვეტიდან ჩანს, რომ ამ ნაწარმოების შექმნისას გამოჩენილმა კომპოზიტორმა გამოიყენა როგორც პოლიფონიური, ასევე ჰომოფონიური სტილი.

ვიმღეროთ ნოტების მიხედვით

ნაწყვეტი სიმფონიური მულამის „შურის“ ნაწილიდან „სიმაი-შამსი“

შევსწავლოთ ახალი სიმღერა

იჩერიშეხერი

მუსიკა ოქტავი რაჯაბოვისა
სიტყვები სევინჯ ნურუგიზისა

I

Daşlarında gəzişsin,
Gilavarın sığalı.
Bakımın min illərdən,
Gələn şirin nağılı.
Səni çox sevirəm, çox,
Həyatımın, qəlbimin,
Ruhumun iç şəhəri,
Qədim İçərişəhər!

მისამღერი:

Susuzluqdan yananda
Dodağın, iç Xəzəri.
Xəzri, əs, al qoynuna,
Mənimlə keç şəhəri.
Çək məni nəfəs kimi,
Köksünə, ey qəlbimin,
Ruhumun iç şəhəri,
Qədim İçərişəhər!

II

Əsrlər naxış salıb,
Torpağına, daşına.
Qız qalası tac kimi,
Qoyulubdur başına
Kim inanar, soruşsa,
Sənin bunca yaşına?
Qəlbimin iç şəhəri,
Qədim İçərişəhər!

მისამღერი:

Susuzluqdan yananda
Dodağın, iç Xəzəri.
Xəzri, əs, al qoynuna,
Mənimlə keç şəhəri.
Çək məni nəfəs kimi,
Köksünə, ey qəlbimin,
Ruhumun iç şəhəri,
Qədim İçərişəhər!

ეს უნდა იცოდეთ

ყველა სიმღერა, რომელიც აქამდე შევისწავლეთ, წარმოადგენენ ჰომოფონიურ ნაწარმოებებს. მათში ძირითად მელოდიას ასრულებენ მოსწავლეები, ფორტეპიანოს აკომპანემენტით.

კითხვები:

1. რა განსხვავებაა პოლიფონიურ და ჰომოფონიურ ნაწარმოებებს შორის?
2. ვინ არიან ავტორები სიმღერისა „იჩერიშეხერი“?
3. რომელ ჟანრს მიეკუთვნება ჩვენ მიერ აქამდე შესწავლილი სიმღერები – პოლიფონიურს თუ ჰომოფონიურს?

დავალება: მოამზადე ზეპირი პრეზენტაცია თემაზე „იჩერიშეხერი“.

განვლილი თემების განმეორება და I მცირე შემაჯამებელი შეფასება

წარმოდგენილი პორტრეტების მიხედვით დაასახელეთ კომპოზიტორები და პოეტები

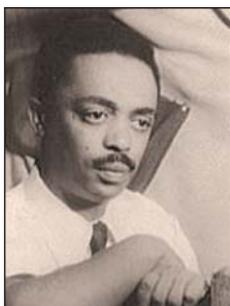
ტესტები

- რომელმა კომპოზიტორმა გამოიყენა თავის ოპერაში აზერბაიჯანული ხალხური სიმღერა «Onu demə, zalim yar» („ნუ ამზობ ამას, სასტიკო სატრფოვ“):
ა) ყ. ყარაევმა ბ) ფ. ამიროვმა გ) ნიაზიმ
- ვინ არის მსოფლიოში ცნობილი აზერბაიჯანელი დირიჟორი-კომპოზიტორი?
ა) მ. მაგომაევი ბ) თ. ყულიევი გ) ნიაზიმ
- ვინ არის აზერბაიჯანში სიმფონიური მულამის ჟანრის შემქმნელი?
ა) ჯ. ჯაჰანგიროვი ბ) გ. ჰუსეინოვი გ) ფ. ამიროვი
- რომელმა კომპოზიტორმა დაწერა ყველაზე მეტი ნაწარმოები ორლანსათვის?
ა) ლ. ვ. ბეთჰოვენმა ბ) პ. ი. ჩაიკოვსკიმ გ) ი. ს. ბახმა
- რომელმა კომპოზიტორმა დატოვა ანდერძი, სიკვდილის შემდეგ მისი გული ვარშავაში ჩაეტანათ?
ა) ლ. ვ. ბეთჰოვენმა ბ) ფ. შოპენმა გ) დ. შოსტაკოვიჩმა
- რომელი კომპოზიტორის „მე-7 სიმფონიის“ ეპიზოდს ჰქვია „თავდასხმა“?
ა) ყ. ყარაევის ბ) ჯ. გაჯიევის გ) დ. შოსტაკოვიჩის
- რომელი კომპოზიტორის ნაწარმოებებია დაწერილი ძირითადად პოლიფონიურ სტილში?
ა) ლ. ვ. ბეთჰოვენის ბ) ი. ს. ბახის გ) ო. ზულფუგაროვის

მუსიკის
ზემოქმედების ძალა
(გაგრძელება)

8. ბრძოლის თემა მუსიკაში

პიტერ აბრაჰამსონი

ბალეტი „მეხის ბილიკით“ გენიალურმა კომპოზიტორმა ყარა ყარაევმა ლენინგრადის (ახლანდელი სანკტ-პეტერბურგის) ოპერისა და ბალეტის აკადემიური თეატრის დაკვეთით დაწერა. ნაწარმოები სცენაზე დაიდგა 1958 წელს. ბალეტი შეიქმნა სამხრეთ აფრიკელი მწერლის პიტერ აბრაჰამსონის ამავე სახელწოდების რომანის მიხედვით. ბალეტის ლიბრეტოს ავტორი იყო იური სლონიმსკი, ქორეოგრაფი – პეტრე გუსევი.

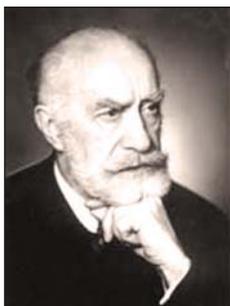
ბალეტში „მეხის ბილიკით“ მუსიკისა და ქორეოგრაფიის საშუალებით გადმოცემულია ბრძოლა რასიზმისა და კოლონიალიზმის წინააღმდეგ.

უნივერსიტეტის დამთავრების შემდეგ შავკანიანი ახალგაზრდა ჭაბუკი ლენი ბრუნდება თავის სოფელში, რათა ახალგაზრდობის აღზრდას მოჰკიდოს ხელი. მისი მშობლები და მეგობრები ზეიმს აწყობენ მისი დაბრუნების აღსანიშნავად. ეს ამბავი არ სიამოვნებს თეთრკანიან კოლონიატორს გერტ ვილერს. ლენის გაკვეთილის დროს მეზობელი სოფლიდან მოდიან ბავშვები მათ მასწავლებელ მაკოსთან ერთად. ისინი ერთად იწყებენ ცეკვას. ეს არ მოსწონს გერტს და სკოლის დახურვის ბრძანებას იძლევა.

ლენი და მაკო ამხელენ მჩაგვრელ-ოკუპანტებს. ლენის ესვრიან. თეთრები ცეცხლზე წვავენ ლენის და მის შეყვარებულს სარის. მაკო ბრძოლისაკენ მოუწოდებს ხალხს: „კმარა ჩვენი დამცირება და შეურაცხყოფა! ჩვენი გზა ბრძოლაა!“

იური სლონიმსკი

პეტრე გუსევი

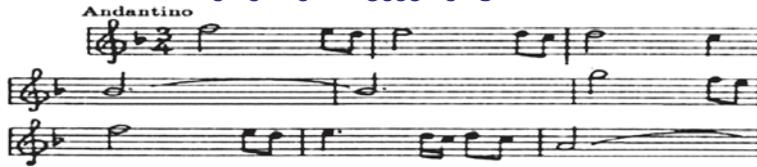
სცენა ბალეტიდან „მეხის ბილიკით“

მოვლსმინოთ მუსიკას

„გოგონების ცეკვა გიტარით“
ყარა ყარაევის ბალეტიდან „მეხის ბილიკით“.

ვიმლეროთ ნოტების მიხედვით

„გოგონების ცეკვა გიტარით“

აზერბაიჯანელი ხალხი მრავალი საუკუნის მანძილზე იბრძოდა სამშობლოს თავისუფლებისათვის. ბრძოლის იდეა ასახულია ჩვენი კომპოზიტორების ნაწარმოებებსა და ხალხურ მუსიკაში.

მაგალითად, სამშობლოსათვის ბრძოლა ასახულია უ. ჰაჯიბეილის ოპერაში „ქოროლი“, ჯ. ჯაჰანგიროვის ვოკალურ-სიმფონიურ პოემაში „არაქსის მეორე მხარეს“, ალიზადეს ოპერაში „ინტიზარი“, ბ. ადიგეხალოვის ორატორიაში „ჩანაგალა“, ო. რაჯაბოვის სიმფონია-რეკვიემში „ჩინგიზი“ და სხვა ნაწარმოებებში.

სამშობლოსათვის ბრძოლის თემა გვხვდება ჩვენს ხალხურ სიმღერებშიც. სიმღერები «Dağlar qoyununda» („მთებში“), «Meydan başında» („ბრძოლის ველზე“), «Qoç Koroğludur» („მამაცი ქოროლი“), «Qırat, gəl» („მოდი, გირატ“) – ეძღვნება ლეგენდარულ სახალხო გმირ ქოროლისა და მისი მამაცი მეგობრების ბრძოლას.

შევისწავლოთ ახალი სიმღერა

მშვიდობის ჩირაღდანი (SÜLH MƏŞƏLİ)

მუსიკა ელნარი დადაშევასი
სიტყვები რაფიგ იუსიფოღლისა

I

დედამიწის ოთხივე მხარე
ერთ ოცნებას შეჰხარის,
მშვიდობა დაამყაროს,
არ სურს ომი სამყაროს.

მისამღერი:

ჩირაღდანი მშვიდობის,
დამდაგველია ომის.

II

ხალხს უნდა, მშვიდობიანი
იღგეს მუდამ დღეები.
ამ სიმღერას მღერიან
მშვიდობის მომხრეები!

მისამღერი:

ჩირაღდანი მშვიდობის,
დამდაგველია ომის.

ეს სიმღერა, რომელიც დაწერილია მარშის ტემპში, არის ორხმიანი. თითოეული ბგერა ამ სიმღერისა, რომელიც შექმნილია ძირითადად ტერციისა და სექსტის ინტერვალებისაგან, უნდა შესრულდეს ზუსტად.

კითხვები:

1. ვინ არიან ბალეტის „მეხის ბილიკით“ შემქმნელები?
2. რომელი ავტორის ამავე სახელწოდების ნაწარმოების საფუძველზე დაიწერა ბალეტი „მეხის ბილიკით“?
3. კიდევ რომელი სიმღერები იცი, რომლებშიც პატრიოტული სულისკვეთება გამოხატული?

დავალება: დახატე სურათი თემაზე „ბავშვებს მშვიდობა სურთ“.

9. დაძაბულობა მუსიკაში

სერგეი
რახმანინოვი

დიდი რუსი კომპოზიტორის სერგეი რახმანინოვის ნაწარმოებებს დიდი სიყვარულით უსმენენ არა მხოლოდ რუსეთში, არამედ მთელ მსოფლიოში. მას ისეთი ცნობილი პიანისტი-კომპოზიტორების გვერდით იხსენიებენ, როგორებიც არიან ფრანც შუბერტი და ფრედერიკ შოპენი. ფორტეპიანოზე დაკვრის ვირტუოზმა შემსრულებელმა კომპოზიტორმა ამ ინსტრუმენტისათვის შექმნა სხვადასხვა ჟანრის ნაწარმოებები, კონცერტები, რომანსები, სიმღერები, აგრეთვე ერთმოქმედებიანი ოპერა „ალეკო“.

ს. რახმანინოვი ავტორია ოთხი კონცერტისა ფორტეპიანოსა და სიმფონიური ორკესტრისათვის. მართალია, თავის შემოქმედებაში იგი არასდროს შეხებია რევოლუციურ თემებს, მაგრამ ღრმა დრამატიზმი მისი „საფორტეპიანო კონცერტისა № 2“, დაძაბულობა მუსიკაში, მრავალრიცხოვანი აკორდები აძლევენ მას რევოლუციურ სულისკვეთებას.

მოფუსმინოთ მუსიკას

შესავალი ს. რახმანინოვის „კონცერტი № 2“-ის 1 ნაწილი

ალექსანდრე პუშკინი

სერგეი რახმანინოვმა გენიალური რუსი პოეტის ალექსანდრე პუშკინის სიტყვებზე მრავალი რომანსი დაწერა. მის რომანსში „ნუ მღერი, ლამაზო“ გამოყენებულია აღმოსავლური მუსიკალური ინტონაციები. ღირიული თემის მიუხედავად, ამ რომანსის მელოდიაში იგრძნობა დაძაბულობა, მღელვარება.

ალექსანდრე პუშკინის ამავე ლექსის აზერბაიჯანულ თარგმანის მიხედვით რომანსი შექმნა აზერბაიჯანელმა კომპოზიტორმა ალაზჯაი რზაევამაც. ამ რომანსის პირველი შემსრულებელი იყო სახელგანთქმული მომღერალი, სახალხო არტისტი ბულბული.

ვიმღეროთ ნოტების მიხედვით

ნაწყვეტი რომანსიდან „ნუ მღერი, ლამაზო“

მუსიკა სერგეი რახმანინოვის
სიტყვები ალექსანდრე პუშკინისა

მოგუსმინოთ მუსიკას

ნუ მღერი, ლამაზო (OXUMA, GÖZƏL)

მუსიკა აღაბაჯი რზაევასი
სიტყვები ალექსანდრ პუშკინისა

შევისწავლოთ ახალი სიმღერა

გზა მშვიდობისა (YAXŞI YOL)

მუსიკა უზეირ ჰაჯიბეილისა
სიტყვები სულეიმან რუსტამისა

I

სოლო:

Dörd qardaş, qurban olaq ana yurda dördümüz,
Qüdrətlidir ellərimiz, yox ürəkdə dərdimiz
Qoymaz tapdansı Vətəni qoçağımız, mərdimiz.

მისამღერი:

(გუნდი)

Düşmənlərə vermə aman, get qardaşım, yaxşı yol!
Yurdlarını elə viran, get qardaşım, yaxşı yol!

II

(სოლო:)

Qədrini bil, toxunmasın sənə bir yad gülləsi,
Sən lazımsan bu ellərə, ey Vətənin haqq səsi,
Var səsinlə qəlbən oxu qalibiyyət nəğməsi.

მისამღერი:

(გუნდი)

III

(სოლო:)

Poladdan bir səngər kimi sinəni gər hücumda,
Düşmənləri yuvasından et dərbəder hücumda,
Azdır, yenə sən min düşmən qırsan əgər hücumda.

მისამღერი:

უ. ჰაჯიბეილის სიმღერა „გზა მშვიდობისა“ («Yaxşı yol»), მარშის ხასიათისაა, ეძღვნება აზერბაიჯანელ მეომრებს, რომლებიც მეორე მსოფლიო ომში იბრძოდნენ. შესრულებისას ყურადღება მიაქციეთ ფორმულაგების სწორ მიწოდებას.

კითხვები:

1. სერგეი რახმანინოვის რომელი ნაწარმოებები იცი?
2. რომელი რუსი პოეტის ლექსზეა დაწერილი ს. რახმანინოვის რომანსი „ნუ მღერი, ლამაზო“?
3. ვინ არიან ავტორები სიმღერისა „გზა მშვიდობისა“ («Yaxşı yol»)?

დავალება: მოამზადე ზეპირი პრეზენტაცია უზეირ ჰაჯიბეილის საბავშვო სიმღერების თემაზე.

სულეიმან
რუსტამი

10. ეროვნული გმირის სახე მუსიკაში

ჩინგიზ მუსტაფაევი

აზერბაიჯანის ეროვნული გმირი ჩინგიზ მუსტაფაევი იყო ცნობილი ჟურნალისტი, გაზედული რეპორტიორი და მგზნებარე პატრიოტი, რომელმაც 1992 წლამდე პერიოდის სომხეთ-აზერბაიჯანის ომის ჭეშმარიტი მატინე შექმნა. ხოჯალიში გადაღებული დოკუმენტური ფილმის გამო მის სახელს მაღლიერებითა და სიამაყით იხსენებენ არა მხოლოდ აზერბაიჯანში, არამედ მთელ მსოფლიოში. ხოჯალის მშვიდობიანი მოსახლეობის მიმართ ჩადენილი

საშინელი, ენით აუწერელი მხეცობა, ხოჯალის გენოციდის ყველა ვითარება აღბეჭდა ჩინგიზის კამერამ მისი მწარე ოხვრის თანხლებით. მამაცი ჟურნალისტი ყუმბარის ნამსხვრევისაგან მიყენებული ჭრილობით დაიღუპა 1992 წლის 15 ივნისს სოფელ ნახჩივანიკში გადაღების დროს.

აზერბაიჯანის რესპუბლიკის პრეზიდენტის ბრძანებით 1992 წლის 6 ნოემბერს ჩინგიზ მუსტაფაევს სიკვდილის შემდეგ აზერბაიჯანის ეროვნული გმირის წოდება მიენიჭა.

ხოჯალის მოვლენები

კომპოზიტორ ოქტაი რაჯაბოვმა პოეტ-პუბლიცისტ აღმინ ბაბაევთან ერთად შექმნა 8 ნაწილიანი სიმფონია-რექვიემი, რომელიც ჩინგიზ მუსტაფაევის ხსოვნას მიეძღვნა. იგი შესრულდა 2011 წლის 29 აპრილს მუსლიმ მაგომაევის სახელობის აზერბაიჯანის სახელმწიფო ფილარმონიაში სიმფონიური ორკესტრის, სოლისტების, გუნდისა და მკითხველის მიერ.

მოკუსმინოთ მუსიკას

სიმფონია-რექვიემის „ჩინგიზის“ მე-7 ნაწილი, „საყოველთაო გლოვა“

ეს ნაწილი მთავრდება მელოდიით, რომელიც ეფუძნება კლასიკური აზერბაიჯანული მულამის „ხუმაიუნის“ ინტონაციებს. შემდეგ გუნდი ასრულებს უსიტყვო მელოდიას. ამის შემდეგ მუსიკალური ინსტრუმენტის – „ინგლისური საყვირის“ და სიმფონიური ორკესტრის შესრულებით ისევ ჟღერს მელოდია მულამ „ხუმაიუნის“ ინტონაციებზე.

ინგლისური საყვირი

11. კლასიკური აზერბაიჯანული მულამი „სეგიახი“

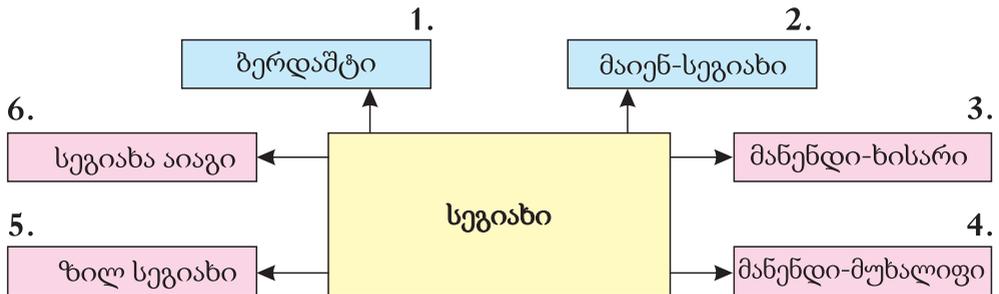
მოვესმინოთ მუსიკას

მულამ „სეგიახის“ ნაწილი „მანენდი-ხისარი“

თოღრულ ნარიმანბეკოვი.
„მულამი“

„სეგიახი“ წარმოადგენს ხალხში ერთ-ერთ ყველაზე პოპულარულ მულამს. სახალხო მულამების ოჯახში ის მესამეა. სიტყვა „სეგიახის“ სპარსულიდან თარგმანი ნიშნავს „სე“ – სამი, „გიახ“ – მდგომარეობა, ადგილი. აზერბაიჯანში არსებობს ისეთი ნაირსახეობანი „სეგიახისა“, როგორცაა „სეგიახი“, „ზაზულ სეგიახი“, „მირზა ჰუსეინ სეგიახი“ („მირზა ჰუსეინის სეგიახი“), „ხარიჯ სეგიახი“ და სხვ. „სეგიახი“ შედგება შემდეგი განყოფილებებიდან:

ბერდამტი	ერთგვარი უვერტიურა
მაიენ-სეგიახი	გრძნობები, გამოხატული ბერდამტში, აქ ვლინდება უფრო გახსნილად. მუსიკის გადასვლა მინორიდან მაჟორში ცვლის „მაიენ-სეგიახის“ ხასიათს და მას ბოლომდე ხსნის.
მანენდი-ხისარი	სიტყვა „მანენდი“ ნიშნავს „მსგავსს, მისგავსებულს“ (ხისარის მსგავსი).
მანენდი-მუხალიფი	სიტყვა „მუხალიფი“ ნიშნავს „პირიქით, უკუ, შეუსაბამო“.
ზილ-სეგიახი	„ზილ სეგიახი“ ჟღერს ერთი ოქტავით მაღლა. მიუხედავად ცოცხალი ჟღერადობისა, მძიმე და სევდიანია.
სეგიახა აიაგი	ამ ნაწილში სეგვიანი მელოდია კიდევ ერთხელ ამტკიცებს ადამიანური სიყვარულის ღვთაებრიობას.

მულამი „სეგიახი“ ადამიანის სულში სიყვარულის გრძნობას აღძრავს.

მოგუსმინოთ მუსიკას

მულამ „სეგიახის“ ნაწილი „მანენდი-მუხალიფი“

ვიმღეოთ ნოტების მიხედვით

მულამ „სეგიახის“ ზგერათორიგო

გავიხსენოთ და ვიმღეოთ ნოტების მიხედვით და სიტყვებით

SARIBÜLBÜL (კანარის ჩიტი)

(აზერბაიჯანული ხალხური სიმღერა)

Moderato

Və - tən ba - ğı al əl - van - dır, Yol üs - tün - də
 sa - rı bül - bül. Ö - mür sür - mə -
 li döv - ran - dır, Sə - sin gəl - sin ba - rı bül - bül.
 Ö - mür sür - mə - li döv - ran - dır,
 Sə - sin gəl - sin ba - rı bül - bül, ba - rı bül - bül
 ba - rı bül - bül, *Da Capo al Fine*

I

Vətən bağı al-əlvandır,
 Yol üstündə sarı bülbül.
 Ömür sürməli dövrandır,
 Səsin gəlsin barı, bülbül.

II

Geyib yaşıl donun çöllər,
 Həvəsinlə açır güllər.
 Töküb şirin-şirin dillər,
 Gəl oyadaq yarı, bülbül.

აზერბაიჯანული ხალხური სიმღერა «Saribülbül» („კანარის ჩიტი“), ტაქტის ზომა 3/4, ჟღერს ნელი ტემპით, მულამ „სეგიახის“ ინტონაციების საფუძველზე. შესრულებისას ყურადღება უნდა მიექცეს ფორმლაგისა და მორდენტის ნიშნებს მელოდიაში.

კითხვები:

1. რომელი სიტყვებისაგან შედგება სიტყვა „სეგიახი“?
2. რომელი ნაწილებისაგან შედგება „სეგიახი“?
3. რომელი მულამის ინტონაციებია გამოყენებული აზერბაიჯანულ ხალხურ სიმღერაში «Saribülbül» („კანარის ჩიტი“)?

დავალება: დახატე სიმღერის «Saribülbül» („კანარის ჩიტი“) შინაარსის შესატყვისი ნახატი.

12. აზერბაიჯანელთა მიმართ მსოფლიოს სოლიდარობის დღე და მუსიკა

ყოველწლიურად, 31 დეკემბერს, მსოფლიოს 70 ქვეყანაში მცხოვრები 50 მილიონზე მეტი აზერბაიჯანელი ზეიმობს აზერბაიჯანელი ხალხის მიმართ სოლიდარობის დღეს. ჩვენი თანამემამულეებისათვის, რომლებიც ჩვენი ქვეყნის გარეთ – სხვადასხვა ქვეყანაში ცხოვრობენ, დამოუკიდებელი აზერბაიჯანის რესპუბლიკა ყოველთვის წარმოადგენდა ეროვნულ სიამაყეს, მორალურ ბურჯსა და სალოცავს. 31 დეკემბერს მთელი მსოფლიოს აზერბაიჯანელები დღესასწაულობენ ეროვნული სოლიდარობის დღეს, რითაც კიდევ ერთხელ ადასტურებენ ღრმა, უსაზღვრო სიყვარულსა და ერთგულებას თავისი ხალხისა და სამშობლოსადმი – აზერბაიჯანისადმი.

შევასრულოთ სიმღერა

აზერბაიჯანის რესპუბლიკის სახელმწიფო ჰიმნი

მოვესმინოთ მუსიკას

**ექსპოზიცია უზეირ ჰაჯიბეილის ოპერა
„ქოროღლის“ „უვერტიურიდან“**

სახალხო გმირის, ქოროღლის სახეს, მის ბრძოლას ხალხის თავისუფლებისათვის, ამ უვერტიურაში მუსიკის საზეიმო ხასიათი შეესატყვისება, ხოლო ექსპოზიციის დამხმარე თემაში – ნიგარისადმი მიძღვნილი ქოროღლის არიის ინტონაციები. ეს მუსიკა ზემოქმედების ისეთ

ფრაგმენტი ოპერიდან „ქოროღლი“

ძალას ფლობს, რომ მისი გულგრილი მოსმენა შეუძლებელია. „ქოროღლის“ უვერტურა ადამიანებში აღძრავს გამარჯვების რწმენას, საბრძოლო სულისკვეთებას, მტკიცე ერთიანობის სურვილს. „ქოროღლის“ უვერტურა, რომლის ზემოქმედების ძალის შედარება მხოლოდ დიდი არმიის ძალასთან შეიძლება, განსაკუთრებით ხშირად ჟღერდა დამოუკიდებლობისათვის ჩვენი ხალხის ბრძოლის დღეებში.

შევისწავლოთ ახალი სიმღერა

დაე, ვემსხვერპლო (QURBAN OLUM)

მუსიკა ასფარ ჯავანშიროვი
სიტყვები რასიმ ქერიმლი

I

Vətən, sənin torpağının
Qüdrətinə qurban olum.
Babəkinin, Koroğlunun,
Qeyrətinə qurban olum!

მისამღერი:
Dəfinə var dənizində,
Hər dağında, hər düzündə
Nəyin yoxdur yer üzündə?
Şöhrətinə qurban olum,
Tarix dolu, dünya dolu,
Şöhrətinə qurban olum!

II

Aşib-daşan sellərinin,
Nəğmə qoşan dillərinin,
Nur çeşməli çöllərinin,
Hikmətinə qurban olum!

მისამღერი:

III

Yaz arzulu, yaz diləkli,
Duz-çörəkli, düz çörəkli,
Mən deyərəm, dağ ürəkli,
Millətimə qurban olum!

მისამღერი:

ასფარ
ჯავანშიროვი

სიმღერა დაწერილია ტაქტის ზომით 4/4 და ჟღერს გამა ფა-მინორში. ეს ერთხმიანი სიმღერა ლირიული ხასიათისაა. სიმღერა იწყება სინკოპით (ე. ი. პაუზით ტაქტის დასაწყისში) მისამღერი სრულდება მაღალი ხმით. სიმღერის შესრულებისას ყურადღება მიაქციეთ რეპრიზებს (განმეორებებს).

კითხვები:

1. რა დღესასწაულს აღნიშნავს ჩვენი ხალხი 31 დეკემბერს?
2. ვინ არის ავტორები აზერბაიჯანის რესპუბლიკის სახელმწიფო ჰიმნისა?
3. როგორ წარმოსახავს პოეტი სამშობლოს სიმღერაში „დაე, ვემსხვერპლო“ («Qurban olum»)?

დავალება: მოამზადე ზეპირი პრეზენტაცია თემაზე „მსოფლიოს სოლიდარობის დღე აზერბაიჯანელი ხალხისადმი“.

განვლილი თემების განმეორება და
დიდი შემაჯამებელი შეფასება

ტესტები

1. რომელმა კომპოზიტორმა დაწერა ბალეტი „მეხის ბილიკით“?

ა) ფ. ამიროვმა ბ) ყ. ყარაევმა გ) ა. მელიკოვმა

2. რომელი ხალხის წარმომადგენელია სერგეი რახმანინოვი?

ა) აზერბაიჯანელი ხალხის ბ) რუსი ხალხის გ) ქართველი ხალხის

3. ვის ეკუთვნის სიტყვები რომანსისა, „ნუ მღერი, ლამაზო“ («Oxuma, gözəl»)?

ა) ს. ვურლუნს ბ) ს. რუსტამს გ) ა. პუშკინს

4. ვინ არის მუსიკის ავტორი სიმფონია-რეჟიემისა „ჩინგიზი“?

ა) ყ. ყარაევი ბ) რ. მუსტაფაევი გ) ო. რაჯაბოვი

5. რომელ მულამზეა დაფუძნებული აზერბაიჯანული ხალხური სიმღერა «Saribülkül» („კანარის ჩიტი“)?

ა) შური ბ) ჩახარგიახი გ) სეგიახი

6. ვინ არის ავტორი ოპერისა „სევილი“?

ა) ჯ. გაჯიევი ბ) ფ. ამიროვი გ) ჯ. ჯაჰანგიროვი

7. ვინ დაწერა ოპერა „ქოროლი“?

ა) მ. მაგომაევი ბ) ა. ზეინალიმ გ) უ. ჰაჯიბეილიმ

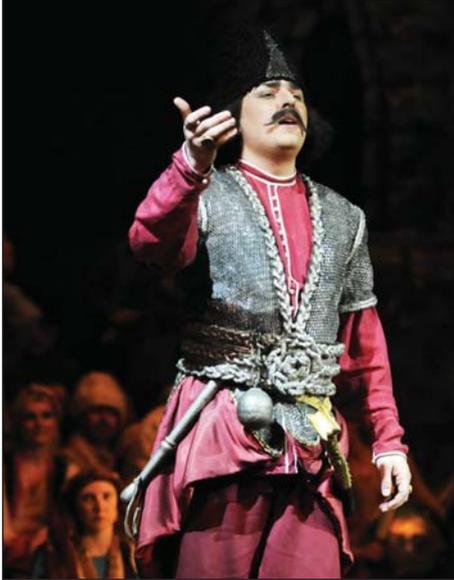
რაში გამოიხატება
მუსიკის ზემოქმედების
ძალა?

13. მუსიკის ობიექტური რეალობა

მოვლსმინოთ მუსიკას

„ქოროლლის არია“ ოპერა „ქოროლლის“ 11 მოქმედებიდან
„ფინალური გუნდი“ ოპერა „ქოროლლის“ 11 მოქმედებიდან

„ქოროლლის არია“

ფინალური გუნდი

ვიმღეროთ ნოტების მიხედვით

ოპერა „ქოროლლის“ II მოქმედება.
ნაწყვეტი „ქოროლლის არიიდან“

ამ ნიმუშებიდან პირველი, ანუ „ქოროლლის არია“, სვედიანი ხასიათისაა, ხოლო „ფინალური გუნდი“, პირიქით, საზეიმოდ, საბრძოლო სულისკვეთებით ჟღერს. თუ მათ სიტყვებს ადგილს შევუცვლით, ორივე ნაწარმოები ცუდად იჟღერებს. სიტყვები არ იქნება მუსიკის შესატყვისი. ეს იმას ნიშნავს, რომ როდესაც კომპოზიტორი ამა თუ იმ ტექსტზე მუსიკას თხზავს, ის ქმნის მ ე ლ ო დ ი უ რ ს ა ხ ე ს , რომელიც შესატყვისია ტექსტის ხასიათთან, მის სალექსო რიტმულ ზომასთან. ესე იგი, ტექსტის მეტრული ზომა, მისი ხასიათი, შესაქმნელი სახე უნდა შეესაბამებოდეს მუსიკის მეტრულ ზომას, ხასიათსა და გამოსახატავ სახეს ან სახეებს. წინააღმდეგ შემთხვევაში, მუსიკის რეალობა არ იქნება ტექსტის რეალობის შესატყვისი, და ამგვარად, არ იქნება მართალი, ჭეშმარიტი ხელოვნება და, ამდენად, ის არ შეიძლება იყოს მშვენიერი. ესე იგი, კომპოზიტორმა ტექსტზე მუსიკის შექმნისას სწორად უნდა გამოიყენოს ამ ტექსტის ხასიათი, მისი მეტრული ზომა, სახეები. მხოლოდ ასეთ შემთხვევაში შეიძლება შეიქმნას ჭეშმარიტი მუსიკალური ნაწარმოები.

როგორც ვხედავთ, მელოდიის აუქჩარებელი ტემპი, რომელიც შედგება მეოთხედი და მთელი ნოტებისაგან, მას აძლევს რამდენადმე ნაღვლიან ხასიათს.

ქოროლლი მამაცი, გაბედული გმირია, რომელიც ყოველთვის ამარცხებს მტერს. ამასთან ისიც, როგორც ყოველი ადამიანი, ზოგჯერ თავისი გრძნობების ტყვეობაში აღმოჩნდება. ამ შემთხვევაში იგი საყვარელ ცოლთან, ნიგართან განშორებამ დაანაღვლიანა, – ამიტომაცაა მისი არია ნაღვლიანი და სევდიანი. ამ ოპერაში კომპოზიტორმა საგუნდო და საცეკვაო სცენები, საბრძოლო მუსიკა ჯანგის სულისკვეთების შესაბამისად შექმნა.

შევისწავლოთ ახალი სიმღერა

უღრუბლო ცის ქვეშ (TƏMİZ SƏMA ALTINDA)

I

Biz hər səhər günəşlə
Qoşa duraq, uşaqlar.
Təmiz səma altında
Yaşa dolaq, uşaqlar.

მუსიკა ოქტაი რაჯაბოვისა
სიტყვები ჰამიდ აბასისა.

მისამღერი:

Çıxaq doğma ellərə, ellərə
Çəmənlərə, çöllərə, çöllərə.
Mahni qoşacaq dillərə, dillərə
Gülək, çalaq, uşaqlar, uşaqlar.

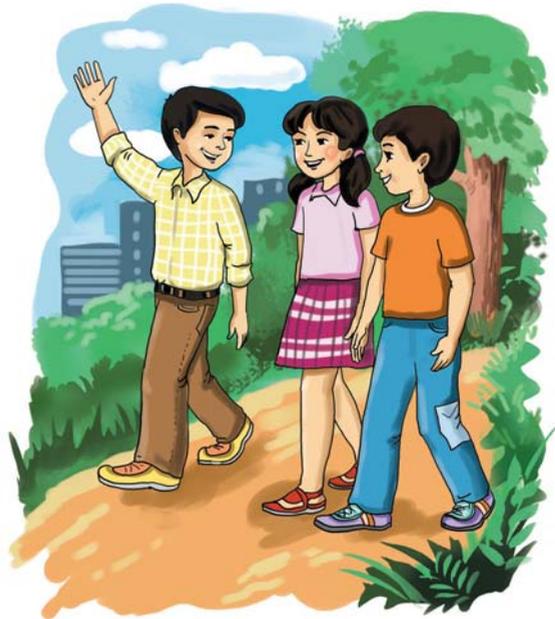
II

Sevək işi, zəhməti
Bilik adlı sərvəti.
Biz vüqarı, qüdrəti
Eldən alaq, uşaqlar.

III

Hər birimiz tər çiçək
Həm ətirli, həm qəşəng.
Əbədi bir nəğmətək
Təzə qalaq, uşaqlar.

მისამღერი:

სიმღერა „უღრუბლო ცის ქვეშ“ («Təmiz səma altında») ცოცხალი, მხიარული ხასიათისაა. ამ სიმღერის კუპლეტები ერთხმიანია, ხოლო მისამღერი – ორხმიანი. სიმღერა სრულდება ტონალობა ფა-მინორში. გამა ფა-მინორს აქვს 4 ბემოლი: სი-ბემოლი, მი-მეზოლი, ლა-მეზოლი, რე-მეზოლი.

კითხვები:

1. როგორი კავშირია ტექსტსა და მუსიკის მელოდიას შორის?
2. რა მსგავსება და განსხვავებაა თქვენ მიერ მოსმენილ ოპერა „ქოროლის“ ორ მუსიკალურ ნიმუშს შორის?
3. ვინ არიან ავტორები სიმღერისა „უღრუბლო ცის ქვეშ“ («Təmiz səma altında»)?

დავალება: მოამზადე ზეპირი პრეზენტაცია აზერბაიჯანულ ისტორიულ გმირებზე.

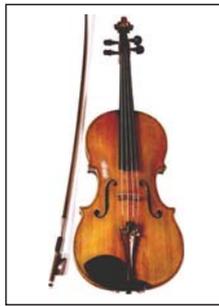
14. იუმორესკა მუსიკაში

სიმებიანი ორკესტრი

ვიოლინო

ალტი

ვიოლონჩელო

კონტრაბასი

ფლეიტა

გენიალური გერმანელი კომპოზიტორის იოჰან სებასტიან ბახის ნაწარმოებები, ადამიანებზე მათი ზემოქმედების ძალის გათვალისწინებით, შეფასებულია, როგორც „ყველაზე მომხიბლავი მუსიკალური ნაწარმოებები“. რაში მდგომარეობს მათი მომხიბვლელობა? პირველ რიგში, ესაა მისი ნაწარმოებებისათვის დამახასიათებელ მეტყველი და ადვილად დასამახსოვრებელი ინტონაციები. ი. ს. ბახის მუსიკის ერთ-ერთ მთავარ თავისებურებას წარმოადგენს მისი პოლიფონიურობა, ანუ მრავალხმიანობა. ი. ს. ბახის ნაწარმოებებში ასახულია ზენა, ამალღებული გრძნობები, რომელიც დადებით ზეგავლენას ახდენს ადამიანებზე. ერთ-ერთ ასეთ ნაწარმოებს წარმოადგენს მისი „იუმორესკა“ „სუიტებიდან № 2“. კომპოზიტორმა ეს ნაწარმოები სიმებიანი ორკესტრისა და ფლეიტისათვის დაწერა.

მოვუსმინოთ მუსიკას

„იუმორესკა“ ი. ს. ბახის „სუიტებიდან № 2“

აზერბაიჯანელმა კომპოზიტორებმა აშრაფ აბასოვმა, ზაქირ ბაგიროვმა, მუსა მირზოევი და სხვებმა შექმნეს მრავალი საფორტეპიანო პიესა – „იუმორესკა“.

ეს უნდა იცოდეთ

სიმებიანი ორკესტრის შემადგენლობაში მონაწილეობენ შემდეგი ევროპული მუსიკალური ინსტრუმენტები: 1 ვიოლინო, 11 ვიოლინო, ალტი, ვიოლონჩელო და კონტრაბასი.

ვიმღეოთ ნოტების მიხედვით

მელოდია მუსა მირზოევის საფორტეპიანო პიესიდან „იუმორესკა“

ზემოხსენებული აზერბაიჯანელი კომპოზიტორების „იუმორესკები“ არა პოლიფონიური, როგორც ეს ი. ს. ბახთან გვაქვს, არამედ ჰომოფონიური ნაწარმოებებია.

შევისწავლოთ ახალი სიმღერა

არ გაგიშვებ! (OXUTMURAM, ƏL ÇƏKİN!)
(იუმორისტული სიმღერა)

მუსიკა ზაქირ ბაგიროვისა
სიტყვები მირზა ალექზერ საბირისა

აზიმ აზიმზადე

Oğul mənimdir əgər, oxutmuram, əl çəkin!
Eyləməyin dəngəsər, oxutmuram, əl çəkin!
Bəs ki, uşaqdır hələ, yaxşı-yaman sanmayı, r
Elmin əbəs olduğunu anlamayı, qanmayı, r
Sair uşaqlar kimi hər sözə aldanmayı. r
Eyləyir ömrün hədə, oxutmuram, əl çəkin!
Eyləməyin dəngəsər, oxutmuram, əl çəkin!

აზიმ აზიმზადე
„არ გაგიშვებ!“

კითხვები:

1. ი. ს. ბახის რომელი სუიტიდანაა მისი ნაწარმოები „იუმორესკა“?
2. რომელ აზერბაიჯანელ კომპოზიტორებს აქვთ იუმორისტული ნაწარმოებები „იუმორესკის“ სახელით?
3. ვინ არიან ავტორები სიმღერისა „არ გაგიშვებ!“ («Oxutmuram, əl çəkin!»)?

დავალება: დახატე სიმღერის „არ გაგიშვებ!“ («Oxutmuram, əl çəkin!») შინაარსის შესატყვისი ნახატი.

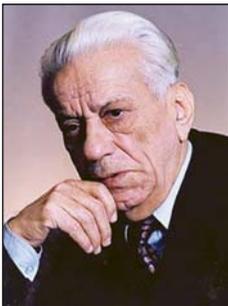
15. 20 იანვარი და მუსიკა

1990 წლის 19-20 იანვრის დამით კბილებამდე შეიარაღებული საბჭოთა არმია, სომეხი წარმომავლობის სამხედროების მონაწილეობით, თავს დაესხა ბაქოს. ქალაქში ტანკებით შემოჭრილმა სამხედრო ნაწილებმა იმსხვერპლეს აზერბაიჯანის ასობით უდანაშაულო მოქალაქე, რომლებიც მშობლიური აზერბაიჯანის თავისუფლებისა და ტერიტორიული მთლიანობისათვის საბრძოლველად იყვნენ აღმდგარნი.

უდანაშაულო მსხვერპლთა – შეხიდთა შორის იყვნენ მოსწავლეები, სტუდენტები, ხანშიშესული ადამიანები, ქალები. სამშობლოს ეს მამაცი შვილები, რომლებიც თავისი ხალხის თავისუფლებისათვის, ღირსებისა და პატიოსნებისათვის ბრძოლას შეეწირნენ, დასაფლავებულნი არიან ქალაქ ბაქოს სამთო პარკში. ამ წმინდა ადგილს ამის შემდეგ „შეხიდთა ხეივანი“ ეწოდა.

მოვუსმინოთ სახალხო პოეტის ბახტიარ ვაგაბზადეს ლექსს მულამ „ხუმაიუნის“ მელოდიის ფონზე, ქამანჩის თანხლებით.

ბახტიარ ვაგაბზადე

შეხიდები (ŞƏHİDLƏR)

Bir qəfil gülləyə qurban gedərkən

Gözünü sabaha dikdi şəhidlər.

Üçrəngli bayrağı öz qanlarıyla

Vətən göylərinə çəkdi şəhidlər.

Tarixi yaşadıb diləyimizdə

Bir yumruğa döndük o gecə biz də.

Yıxıb köləliyi ürəyimizdə

Cəsarət mülkünü tikdi şəhidlər.

Onlar susdurulan haqqı dindirər,

Qaraca torpağı qiymətləndirər.

Donan vicdanları qeyrətləndirər,

Axı, el qeyrəti çəkdi şəhidlər.

1990 წლის 19-20 იანვრის ღამე კაცობრიობის ისტორიაში ჩაიწერა, როგორც სისხლიანი დანაშაულის აქტი, რომელიც ჩაიდინა საბჭოთა სამხედროებმა აზერბაიჯანელი ხალხის წინააღმდეგ. ჩვენმა სახელმწიფომ 20 იანვარი გამოაცხადა საყოველთაო გლოვის დღედ. ამის შემდეგ 20 იანვარი უქმე დღედ გამოცხადდა. ამ დღეს აზერბაიჯანელი მოქალაქეები მიდიან 20 აპრილის მსხვერპლთა საფლავზე „შეხიდთა ხეივანში“. ამ დროს იქ სამგლოვიარო, ნაღვლიანი მუსიკა

კამილ ჯალილოვი

ჟღერს, რომელიც მოგვიწოდებს, არასოდეს დავივიწყოთ ეს საშინელი ტრაგედია. ერთ-ერთი ასეთი მუსიკალური ნიმუშია მულამი „ზემინხარე“, რომელსაც ასრულებს ჰობოსტი, სახალხო არტისტი კამილ ჯალილოვი. ეს მულამი ადამიანში ღრმა ნაღველსა და მწუხარებას აღძრავს.

მოგუსმინოთ მუსიკას

მუხლი „ზემინხარე“ მულამიდან „შური“

შევისწავლოთ ახალი სიმღერა

გფარავდეს ჩემი სახელი (SƏNİ ADIM QORUSUN)

(მხატვრული ფილმიდან
„თეთრცხენიანი მხედარი“)

მუსიკა ოქტაი რაჯაბოვისა
სიტყვები რამიზ როვმანისა

I

Ağlayanım tapılsa,
Nə var ölməkdən gözəl?!
Nə var şəhid qanına,
Batan köynəkdən gözəl?!

მისამღერი:

Gəl ağlama sən belə
Göz yaşların qurusun.
Mən öldüm, innən belə,
Səni dərdim qurusun.

II

Başın üstə quş kimi,
Ruhum uçub dolanar.
Bir də sevib-sevilsən,
Adımı ver balana.

მისამღერი:

Gəl ağlama sən belə
Göz yaşların qurusun.
Mən öldüm, innən belə,
Səni dərdim qurusun.

კითხვები:

1. რა მოხდა 1990 წლის 20 იანვარს ბაქოში?
2. ვინ არის ავტორი ლექსისა „შეხიდები“?
3. ვინ არიან ავტორები სიმღერისა „გფარავდეს ჩემი სახელი“ («Səni adım qorusun»)?

დავალება: მოამზადე ზეპირი პრეზენტაცია „20 იანვრის“ თემაზე შექმნილი ნაწარმოებების შესახებ.

16. საღამოს განწყობილება მუსიკაში

ფრანც პეტერ შუბერტი

„სერენადა“ სასიყვარული სიმღერაა, რომელიც იტალიასა და ესპანეთში საღამოობით სრულდება. ჩვეულებრივ, ასეთ სიმღერებს გიტარაზე ასრულებენ. ამ ჟანრის ნაწარმოებები ბევრმა ევროპელმა კლასიკოსმა კომპოზიტორმა შექმნა, მათ შორის ავსტრიელმა კომპოზიტორმა ფრანც შუბერტმა, რომელიც დაიბადა 1797 წელს. ძალიან მალე შუბერტის „სერენადა“ მთელ მსოფლიოში გახდა პოპულარული. მოგვიანებით ეს ნაწარმოები სრულდებოდა სხვადასხვა ინსტრუმენტის და ფორტეპიანოს თანხლებით. სახალხო არტისტი, ცნობილი მეთარე რამიზ ყულიევი ამ ნაწარმოებს ასრულებდა თარზე, ფორტეპიანოს თანხლებით.

ეს უნდა ვიცოდეთ

ფრანც შუბერტმა შექმნა 600 სიმღერა, 9 სიმფონია, უვერტიურა სიმფონიური ორკესტრისათვის, 22 სონატა ფორტეპიანოსათვის, 8 ექსპრომტი. ფ. შუბერტი გარდაიცვალა ტიფით 1828 წელს 31 წლის ასაკში.

რამიზ ყულიევი

მოვუსმინოთ მუსიკას და ვიმღეროთ ნოტების მიხედვით

ფრანც შუბერტი. „სერენადა“

ეს სიმღერა, რომელიც დაწერილია ტაქტის ზომით 3/4, სრულდება ნელი ტემპით. სიმღერას აქვს ლამაზი, ადვილად დასამახსოვრებელი ლირიული მელოდია. ჩვეულებრივ, მას ასრულებენ ტენორები მამაკაცის მაღალი ხმით. მელოდიაში არსებული კვარტული და კვინტური ინტერვალური ნახტომები კიდევ უფრო ამღიერებენ მის მომხიბვლელობას.

მთელმა რიგმა აზერბაიჯანელმა კომპოზიტორებმა ასევე შექმნეს ცნობილი სიმღერები საღამოს განწყობილების თემაზე. ერთ-ერთი მათგანია „საღამოს სიმღერა“ («Axşam mahnisı»), რომელიც დაწერილია ფილმისათვის „შეხვედრა“ («Görüş») სახალხო არტისტის, ცნობილი კომპოზიტორის თოფიკ ყულიევის მიერ. ფილმში ამ სიმღერას ასრულებს სახალხო არტისტი შოვკეტ ალექბეროვა.

თოფიკ ყულიევი

შოგვეტ
ალუქბეროვა

ფრაგმენტი კინოფილმიდან
„შეხვედრა“

აზერბაიჯანის სახალხო არტისტმა შოგვეტ ალუქბეროვამ შეასრულა „სალამოს სიმღერა“ კინოფილმიდან „შეხვედრა“ გუნდისა და სიმფონიური ორკესტრის თანხლებით. ახლა კი ამ სიმღერას თარის შესრულებით მოვუსმინოთ.

მოვუსმინოთ სიმღერას

„სალამოს სიმღერა“ («Axşam mahnısı»)

შევისწავლოთ ახალი სიმღერა

სიმღერა მთვარეზე (AY NƏGMƏSİ)

მუსიკა ალაბაჯ რზაევასი
სიტყვები ჰიქმეთ ზიასი

I

მთვარე ისე დაგვნათის,
ლამე თითქოს არც არის,
კარგად ვხედავთ მთებს თუ ტყეს,
მთვარე ისეთ შუქსა გვფენს.

II

მუდამ ანათე, მთვარევ,
დღეებიც სულ გვითვალე,
მალე მთებსაც შევწვდებით,
შენთან ერთად ვეწვევით!

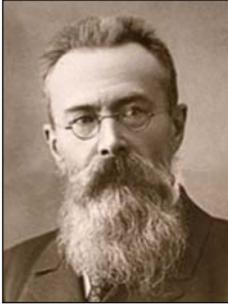
სიმღერა დაწერილია ვალსის ტემპში, ტაქტის ზომა 3/4. იგი ჟღერს გამა მი-ბემოლ მაჟორში, 1 ოქტავის ფარგლებში.

კითხვები:

1. რა არის სერენადა?
2. რა იცი ფ. შუბერტის შესახებ?
3. ვინ არიან ავტორები სიმღერისა „სიმღერა მთვარეზე“?

დავალება: გაიხსენე ფილმი „შეხვედრა“ და დააზუსტე, ფილმის რომელ ნაწილში ჟღერს „სალამოს სიმღერა“.

17. ბუნების ასახვა მუსიკაში

ნ. ა.
რიმსკი-კორსაკოვი

ბუნების თემას ყოველთვის მნიშვნელოვანი ადგილი ეკავა პოეტების, კომპოზიტორების, მხატვრების შემოქმედებაში. ბუნება – ესაა ჩვენს ირგვლივ არსებული მომხიბვლელი და მარად ცვალებადი სამყარო. ნებისმიერი ქვეყნის მოქალაქეების ცხოვრების წესი, მატერიალური კეთილდღეობა პირდაპირაა დამოკიდებული ბუნებრივი რესურსების სიმდიდრესა და მრავალფეროვნებაზე. ბუნება ჩვენი საერთო სახლია. ამ სახლის დაცვა, მოფრთხილება და გამდიდრება თითოეული ჩვენგანის წმინდა მოვალეობაა.

ბუნების დაცვა საერთო-სახელმწიფოებრივი და საერთო-სახალხო საქმეა. დიდი რუსი კომპოზიტორის ნ. ა. რიმსკი-კორსაკოვის ოპერა „თოვლია“ ბუნების თემაზეა დაწერილი. გამოჩენილმა კომპოზიტორმა ეს ოპერა ა. ნ. ოსტროვსკის ამავე სახელწოდების ზღაპრის საფუძველზე შექმნა.

ა. ნ. ოსტროვსკი

ფრაგმენტი ოპერიდან „თოვლია“

მოვესმინოთ მუსიკას

„თოვლიას არიეტა“ ჰ. ა. რიმსკი-კორსაკოვის ოპერიდან „თოვლია“

როგორც ცნობილია, „ნოვრუზის“ დღესასწაულის ერთ-ერთი ძირითადი ატრიბუტია ცეცხლზე გადახტომა. სწორედ მსგავსი სურათი აქვს აღწერილი რუს კომპოზიტორს ნ. ა. რიმსკი-კორსაკოს. მის ოპერაში „თოვლია“ ახალგაზრდები ტყეში ცეცხლს აჩაღებენ და მასზე ხტებიან. მაგრამ თოვლიას ეს არ შეუძლია, რადგან იგი თოვლისგანაა შექმნილი და თუ ცეცხლს გადაახტება, შეიძლება დადნეს. აი, ამიტომაც მისი არია ნაღველით განმსჭვალული.

აზერბაიჯანელმა კომპოზიტორმა, სახალხო არტისტმა თოფიკ ბაკიხანოვმა ბუნების სილამაზეს მიუძღვნა სიმღერა „სილამაზის მხარე“ («Gözəlliklər məşkəni»). ვიმღეროთ ამ სიმღერის ნაწყვეტი ნოტების მიხედვით, ხოლო შემდეგ მოვუსმინოთ მას სახალხო არტისტის ზეინაბ ხანლაროვას – ამ სიმღერის პირველი შემსრულებლის – შესრულებით.

ვიმღეროთ ნოტების მიხედვით და მოვუსმინოთ მუსიკას

„სილამაზის მხარე“ («GÖZƏLLİKLƏR MƏŞKƏNİ»)

ზომიერად

Ye-rin gö - zel - li-yi ü-zə çı- xıb - dır, Cey-ran- lar
ye- nə də dü-zə çı- xıb - dır, dü zə çı- xıb - dır.

შევისწავლოთ ახალი სიმღერა

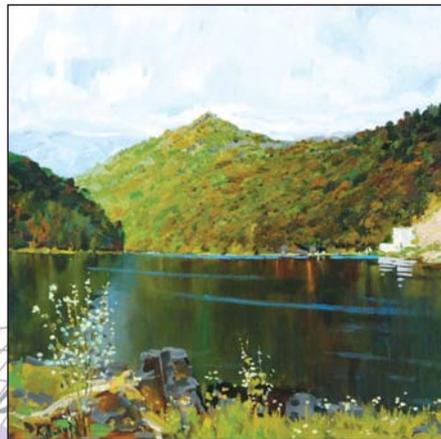
სიმღერა ბუნებაზე (TƏBİƏT MAHNISI)

მუსიკა მუსა მირზოევისა
სიტყვები გერა ფაზლისა

I
Dostlar, salamlayaq açan gündüzü,
Doğma yurdumuzun çıxacaq seyrinə.
Birgə qulaq asaq səhər dan üzü,
Çayın nəğməsinə, çölün seyrinə.

II
Uzaqda zirvələr verib baş-başa,
Hər bulud örpəyi ağ kələğayıdır.
Bu Vətən baharla yaranıb qoşa,
Anası Günəşdir, atası Aydır.

III
Biz bilsək qədrini doğma diyarın,
O da ildən-ilə laləzar olar.
Ana təbiətlə dost olanların,
Könlündə həmişə ilk bahar olar.

დავუდ ქაზიმოვი. „გეიგელი“

კითხვები:

1. რა ჰქვია ნ. ა. რომსკი-კორსაკოვის ოპერას ბუნების თემაზე?
2. ვინ იყო პირველი შემსრულებელი სიმღერისა „სილამაზის მხარე“ («Gözəlliklər məşkəni»)?
3. ვინ ან არიან ავტორები სიმღერისა „სიმღერა ბუნებაზე“?

დავალება: დახატე სურათი თემაზე „სიმღერა ბუნებაზე“.

18. რეალური და არარეალური სახეები მუსიკაში

მიხეილ გლინკა

ფრაგმენტები ვილმ-ოპერიდან „რუსლანი და ლუდმილა“

გენიალური რუსი კომპოზიტორი მ. ი. გლინკა რუსული ეროვნული ოპერის ფუძემდებელია. იგი ავტორია ოპერებისა „ივან სუსანინი“, „რუსლანი და ლუდმილა“, სიმფონიური ორკესტრისათვის შექმნილი ნაწარმოებებისა „კამარინსკაია“, „ვალსი-ფანტაზია“, „არაგონული ხოტა“, აგრეთვე სხვა მრავალი სიმღერისა და რომანსისა. მას რუსული მუსიკის მამას უწოდებენ. ცნობილი რუსი კომპოზიტორები ა. პ. ბოროდინი, მ. პ. მუსორგსკი, ნ. ა. რიმსკი-კორსაკოვი მას თავიანთ მასწავლებლად თვლიდნენ. მ. გლინკამ თავისი ოპერა „რუსლანი და ლუდმილა“ დაწერა გენიალური რუსი პოეტის ა. ს. პუშკინის ამავე სახელწოდების პოემის მიხედვით. რეალური პერსონაჟების გვერდით ოპერაში მოქმედებენ არარეალური მისტიკური პერსონაჟები. თუ ნაწარმოების მთავარი გმირი რეალური სახეა, რაინდის თავი, ჩერნომორი არარეალური სახეებია.

ნაწარმოების მოკლე შინაარსი ასეთია: კიევის მთავარი სვეტოზარი თავის ქალიშვილს ლუდმილას ათხოვებს მამაც რაინდ რუსლანზე. უეცრად ცაში ატყდება ჭექ-ქუხილი, ელვა, ირგვლივ ყველაფერს წყვდიადი შთანთქმავს. მცირე ხნის შემდეგ სცენა კვლავ ნათდება, მაგრამ ლუდმილა აღარ ჩანს. იგი მოიტაცა და თავისთან წაიყვანა ჯადოქარმა ჩერნომორმა. გრძელწვერა ჯუჯა ჩერნომორს მისი გულის მოგება სურს. იგი ძვირფასი ტანსაცმლით შეიმოსება და თავის მსახურებთან ერთად გაემართება ლუდმილასთან. ამ სცენას კომპოზიტორი გასაოცარი მუსიკით გადმოსცემს.

მოვუსმინოთ მუსიკას

„ჩერნომორის მარში“ მ. ი. გლინკას ოპერიდან „რუსლანი და ლუდმილა“

მაგრამ ეს ბრწყინვალეობა და სიმდიდრე არ ხიბლავს ლუდმილას. მას სჯერა, რომ რუსლანი მოვა და დაიხსნის. და მართლაც, ყველაფერი ასეც ხდება. რუსლანი მრავალი წინააღმდეგობის გადალახვის შემდეგ ლუდმილას ჩერნომორის ხელიდან იხსნის.

ვიმღეროთ ნოტების მიხედვით

ნაწყვეტი „ჩერნომორის მარშიდან“

როგორც ცნობილია, ამ ოპერაში კომპოზიტორმა „სპარსი გოგონების გუნდისათვის“ გამოიყენა აზერბაიჯანული ხალხური სიმღერის «Qalanın dibində bir qış olaydım» („ნეტავი ჩიტი ვიყო ციხესიმაგრის ძირას“) მელოდია.

მოვუსმინოთ მუსიკას და ვიმღეროთ მელოდია ნოტების მიხედვით

„სპარსი გოგონების გუნდი“

შევისწავლოთ ახალი სიმღერა

დედის ნანა (ANA LAYLASI)

მუსიკა ოქტაი ზულფუგაროვისა
სიტყვები რაფიგ ზეკისა

I

თავს დაგვმღერის დედა პირველივე დღეს
საალერსო სიტყვებს, ლამაზსა და წრფელს,
და რაც გადის დრო, არ იცვლება ჩვენთვის,
მშვენიერი ნანა საყვარელი დედის.

მისამღერი:

ნათელო და სათნოვ, დედის ნანაო,
უტკბილესო, ნაზო, ცის მანანაო. (2)

კითხვები:

1. მ. ი. გლინკას ოპერაში „რუსლანი და ლუდმილა“ რომელი პერსონაჟებია რეალური და რომელი ფანტასტიკური?
2. რომელი აზერბაიჯანული ხალხური სიმღერაა გამოყენებული ოპერაში „რუსლანი და ლუდმილა“?
3. ვინ არიან ავტორები სიმღერისა „დედის ნანა“ («Ana laylası»)?

დავალება: დახატე ოპერის „რუსლანი და ლუდმილა“ არარეალური პერსონაჟი.

19. ქალის სახეები სხვადასხვა წლების სიმღერებში

ფრაგმენტი ოპერიდან „ქოროლი“

ფრაგმენტი ფილმიდან „ყაჩალი ნაბი“

აზერბაიჯანელი ქალები ყოველთვის გამოირჩეოდნენ როგორც სინაზითა და ქალურობით, ასევე სიმტკიცით, ერთგულებით, ნიჭიერებითა და შრომისმოყვარეობით. აზერბაიჯანელი ქალები ნანას უმღეროდნენ ახალ თაობებს და ისეთი მორალური ღირსებებით ზრდიდნენ, როგორცაა სიმამაცე, პატრიოტიზმი, პატიოსნება და გულწრფელობა. ისინი სამშობლოს უზრდიდნენ მამაც ჭაბუკებს და ღირსეულ ქალიშვილებს, რომელთაც მამაკაცების მხარდამხარ შეეძლოთ ებრძოლათ და ეცხოვრათ.

აზერბაიჯანში ცხოვრების ყველა სფეროში მიღწეული წარმატებები ჩვენი ქალების დამსახურებაა. თუ გადავშლით ჩვენი სამშობლოს სასახელო ისტორიის ფურცლებს, თითოეულ ამ ფურცელზე ჩვენს თვალწინ ქალთა განუმეორებელი სახეები წარმოსდგება: მორწმუნე ხათუნი, რომლის საპატივცემლოდ დიდებული მავზოლუმია აგებული, სარა ხათუნი, ტუტიბიკე, ხანის ქალიშვილი ნატავანი, ხალხური დასთანების ლეგენდარული გმირების ცხოვრების ერთგული თანამგზავრები, ქოროლისა – ნიგიარი, ყაჩალი ნაბისა – ხაჯარი და სხვ.

1953 წელს ფიქრათ ამიროვმა დაწერა ოპერა „სევილი“ ჯაფარ ჯაბარლის ამავე სახელწოდების პიესის მიხედვით. ეს იყო პირველი ლირიკულ-ფსიქოლოგიური ოპერა, რომელიც ასახავს ქალის ბრძოლას ახალი ცხოვრებისათვის. იმავე წელს ოპერა დაიდგა მ. ფ. ახუნდოვის სახელობის ოპერისა და ბალეტის თეატრის სცენაზე. 1970 წელს ამ ნაწარმოების ეკრანიზება მოხდა ჯ. ჯაბარლის სახელობის სახელმწიფო კინოსტუდიაში.

მოვუსმინოთ მუსიკას

„სევილის პროტესტის არია“ ოპერა „სევილის“ მეორე მოქმედებიდან.

სევილის ამ არიას შეიძლება ეწოდოს თავისებური მოწოდება რევოლუციური მოძრაობისაკენ. მან ჩადრი ქმრის – ბალაშის ფეხებთან დააგდო და რევოლუციონერებს შეუერთდა. მოპოვებული თავისუფლების შედეგად აზერბაიჯანელმა ქალმა დიდ წარმატებებს მიაღწია ეკონომიკაში, მედიცინაში, პედაგოგიაში, ხელოვნებაში და სხვა სფეროებში. პოეტებმა, კომპოზიტორებმა და მხატვრებმა თავიანთ ნაწარმოებებში შექმნეს ქალთა სახეები – ცნობილი შრომის გმირები, ექიმები, მეცნიერები, პოლიტიკოსები.

გავიხსენოთ სიმღერა და ვიმღეროთ

ყაჩაღი ნაბი

შევასრულოთ ყაჩაღი ნაბის ცხოვრების თანამგზავრისა და თანამებრძოლის ხაჯარ ხანუმისადმი მიძღვნილი კუპლეტები აზერბაიჯანული ხალხური სიმღერის „ყაჩაღი ნაბის“ მელოდიასთან ერთად.

აზერბაიჯანელმა ქალებმა, რომლებიც XX საუკუნის დასაწყისში ჩადრის გადასაგდებად იბრძოდნენ, XX საუკუნის ბოლოს – XX1 საუკუნის დასაწყისში უკვე მიაღწიეს UNESCO-სა და ISESCO-ს მაღალ ტრიბუნებამდე. დღეს ისინი მნიშვნელოვან როლს ასრულებენ საზოგადოებრივ ცხოვრებაში. სწორედ აზერბაიჯანის პირველი ლედის მეჰრიბან ხანუმ ალიევას – UNESCO-სა და ISESCO-ს კეთილი ნების ელჩის მაგალითზე, შეიძლება განვსაზღვროთ თანამედროვე ქალების როლი საზოგადოებაში.

მეჰრიბან ალიევა

შევისწავლოთ ახალი სიმღერა

აზერბაიჯანის ვარსკვლავი (AZƏRBAYCAN ULDUZU)

მუსიკა ოქტაი რაჯაბოვისა
სიტყვები აჟდარ აგაევისა

I
Sən elinin mərd qızı,
Zəkali övladısan.
Azərbaycan ulduzu –
Şərəfisən, adısan.

მისამღერი:
Adın kimi özün də,
Mehribansan, mehriban.
Sevirsən uşaqları,
Dilində daim can, can.

II
Sevir səni xalqımız,
Ellər sənə can deyir.
Yaşa, var ol, qur-yarat,
Bizim Mehriban, – deyir.

მისამღერი:
Tikdirdiyin hər məktəb,
Müdrüklük əməlidir.
Sağlığında qurduğun,
Əbədi heykəlidir.

კითხვები:

1. ვინ არიან ავტორები ოპერისა „სევილი“?
2. ოპერაში „სევილი“ ვინ იბრძვის ქალთა თავისუფლებისათვის?
3. ვინ არიან ავტორები სიმღერისა „აზერბაიჯანის ვარსკვლავი“ («Azərbaycan ulduzu»)?

დავალება: მოამზადე ზეპირი პრეზენტაცია თემაზე „გმირების დედა“.

20. ნოვრუზის დღესასწაული და მუსიკა

ნოვრუზი ჩვენი ხალხის საყვარელი დღესასწაულია. ძველი რწმენის თანახმად, სამყარო შედგება 4 ელემენტისაგან – წყალი, ცეცხლი, მიწა და ქარი. ჩვენი ხალხი დიდი სიყვარულით აღნიშნავს 4 წინასადღესასწაულო სამშაბათს, რომელთაგან თითოეული ერთ-ერთი ამ ელემენტის სიმბოლოს ანსახიერებს.

პირველი – წყლის სამშაბათი. თოვლი და ყინული მზის სითბოსაგან დნება. გამდნარი წყალი მდინარეებში ჩაედინება. მიწა თანდათან თბება. გოგონები წყაროზე მიდიან. მოტანილ წყალს ეზოში ასხურებენ.

მეორე – ცეცხლის სამშაბათი. საგაზაფხულო მზის სხივებით გამთბარი მიწა მზადაა ხვნისათვის, საგაზაფხულო სამუშაოებისათვის, პირველი აღმონაცენებისათვის. ანთებენ ცეცხლს, მისი სითბოსაგან თბება დედამიწა.

მესამე – ქარის სამშაბათი. ქარის ქროლა ეალერსება დედამიწას, აღვიძებს მას ზამთრის ძილისაგან. ხის ტოტებს მონატრებული კვირტები უჩნდებათ.

მეოთხე – მიწის სამშაბათი. წყლით განზანილ მიწას მზე ათბობს, ქარის ქროლვა აფხიზლებს და მიწა მზადაა თესვისათვის. პირველი საგაზაფხულო თესვაც ამ დღიდან იწყება.

ამ 4 სამშაბათის შემდეგ ხალხი ნოვრუზს ეგებება. ყველგან სადღესასწაულო განწყობილებათა, ალამაზებენ ხონჩებს – ტკბილეულობით სავსე ლანგარს. დღესასწაულის საღამოს ყველა ოჯახში ფლავს ამზადებენ. მთელი ეს სადღესასწაულო მზადება ასახულია კომპოზიტორ ოქტაი ქაზიმის სიმღერაში „გაჩაღდეს დღესასწაული“ («Bayram olsun»).

მოვუსმინოთ მუსიკას

„გაჩაღდეს დღესასწაული“ (Bayram olsun)

მუსიკა ოქტაი ქაზიმისა
სიტყვები რამიზ გეიდარისა

სიმღერა „გაჩაღდეს დღესასწაული“ («Bayram olsun») დაწერილია მეტრული ზომით 6/8, აქვს სალაღობო, ხალისიანი ხასიათი. რამდენადაც სიმღერაში კლასიკური აზერბაიჯანული მულამის „ბაიათი-შირაზის“ ინტონაციებია გამოყენებული, აქვს საცეკვაო ხასიათიც, მისი მელოდიაზე სრულდება ცეკვაც. აი, რატომ უწოდებენ მას „სიმღერა-ცეკვას“.

ვიმღეროთ ნოტების მიხედვით

მეჰრიბან ახმედოვა. ნაწყვეტი „სადღესასწაულო სიმღერიდან“ («Bayram mahmısı»)

Allegretto სიტყვები ფიქრათ კოჯასი

Bü günşən bay - ra - mı - dir el - lə - rin, La - lə - lər
bay - ra - ğı - dir çöl - lə - rin. Çöl - lər - dən gül yı - ğa - ğım
dost - la - rım, Ça - la - ğın oy - na - ya - ğım dost - la - rım.

შევსწავლოთ ახალი სიმღერა

ნოვრუზი მოვიდა (NOVRUZ GƏLİB)

მუსიკა ჯავანშირ ყულიევისა
სიტყვები რამიზ როვმანისა

I

Novruz gəlib, yaz gəlib,
Bir əlində saz gəlib.
Bir əlində xonçası,
Açıb gülün qönçəsi.

მისამღერი:

Bülbülə avaz gəlib, (2)
Novruz gəlib, yaz gəlib. (2)

III

Novruza bax, yaza bax,
O əriyən buza bax.
Səllər axır şırhaşır,
Çöllər olub yamyaşıl.

მისამღერი:

Ot bitir, yemlik bitir, (2)
Keçəl başa tük bitir. (2)

II

Kosa, sən də gəlsənə,
Gəlib, salam versənə.
O torbanı ver görək,
Yumurtalar rəngbərəng.

მისამღერი:

Hər biri can dərmanı, (2)
Ver dolduraq torbanı. (2)

კითხვები:

1. რა იცი სიმღერის „გაჩაღდეს დღესასწაული“ («Bayram olsun») შესახებ?
2. როგორ დღესასწაულობს ჩვენი ხალხი ნოვრუზის სამშაბათებს?
3. ვინ არიან ავტორები სიმღერისა „ნოვრუზი მოვიდა“ («Novruz gəlib»)?

დავალება: მოამზადე ზეპირი პრეზენტაცია თემაზე „ნოვრუზი და ხალხური წეს-ჩვეულებანი“.

განვლილი თემების განმეორება და მცირე შემაჯამებელი შეფასება

ავტორების პორტრეტებით განსაზღვრე, რა ნაწარმოებები მოისმინე თემის მიხედვით.

ტესტები

1. რა ეწოდება მომღერლის ხმას, რომელიც ასრულებს „ქოროლის“ არიას?
ა) ბანი ბ) ტენორი გ) სოპრანო დ) ალტი
2. რამდენი სახის მუსიკალური ინსტრუმენტი მონაწილეობს სიმებიან ორკესტრში?
ა) 5 ბ) 4 გ) 3 დ) 2 ე) 1
3. რამდენი ბემოლის ნიშანია გამა ფა-მინორში?
ა) 5 ბ) 4 გ) 3 დ) 2
4. როგორი სახის ნაწარმოებს წარმოადგენს ი. ს. ბახის „იუმორესკა“?
ა) ჰომოფონიურს ბ) პოლიფონიურს
5. სად წარმოიშვა ჟანრი „სერენადა“?
ა) აზერბაიჯანში ბ) საფრანგეთში გ) იტალიაში
6. ვინ არის ავტორი ოპერისა „თოვლია“?
ა) ყარა ყარაევი ბ) ფიქრათ ამიროვი გ) ნ. რიმსკი-კორსაკოვი

რაშია მუსიკის
ზემოქმედების ძალა?
(გაგრძელება)

21. მულამი „შუმტერი“

არიფ ბაბაევი

შაფიგ ეივაზოვა

ალიმ გასიმოვი

„შუმტერი“ წარმოადგენს ძირითად აზერბაიჯანულ მულამურ დესგიახს. „შუმტერს“, როგორც მულამის ერთ-ერთი სახეობას, ამავე დროს აქვს მსოფლიოს, სამყაროს მნიშვნელობა. უხეირ ჰაჯიბეილი ასე სწერდა მულამ „შუმტერის“ შესახებ: „მხატვრული, სულიერი ზემოქმედების თვალსაზრისით ეს მულამი მსმენელებში იწვევს ნაღველის ღრმა გრძნობას“. ამ მულამის შესრულებისას თვალწინ წამიერად წარმოგვიდგება ჩვენი ხალხის სიმძნელებითა და სიმძიმით აღსავსე ცხოვრების სურათები. ასევე უნდა აღინიშნოს, რომ „შუმტერის“ მოსმენისას ადამიანს ოცნება, ღრმა ფიქრი ეუფლება. ამ მულამის ზოგიერთი ნაწილი ადამიანში სულიერ აღმაფრენას აღძრავს.

„შუმტერი“ აზერბაიჯანში შეიქმნა და როგორც მელოდიური კილო, წარმოადგენს შვიდი ძირითადი მელოდიური კილოდან ერთ-ერთს. ბევრი ხალხური სიმღერა და ცეკვა, მათ შორის თესნიფები და რენგები, აგრეთვე რიტმული მულამები „ოვმარი“, „ხეიდარი“ დაფუძნებულია სწორედ მულამ „შუმტერის“ კილოზე. დღეს „შუმტერი“, რომელსაც მომღერალი-ხანენდეები და მუსიკოსები ასრულებენ, კიდევ უფრო დაიხვეწა, და გადაიქცა დამოუკიდებელ მულამურ დესგიახად.

„შუმტერის“ შესრულება იწყება დაბალი, ბანის ხმით, ხოლო საშუალო დიაპაზონიდან უშუალოდ გადადის მაღალ ტონში. „შუმტერის“ ყველაზე საუკეთესო შემსრულებელი იყო მულამის ოსტატი, განსვენებული სეიდ შუშინსკი.

ისეთი ოსტატი-შემსრულებლები მულამისა, როგორებიც არიან არიფ ბაბაევი, ჯანალი აქბეროვი, ალიმ გასიმოვი, ამ მულამს ასრულებენ მათთვის დამახასიათებელი ტემპერამენტითა და სინატიფით. ასევე პოპულარული გახდა მულამ „შუმტერის“ ინსტრუმენტული საკონცერტო შესრულება. ძალიან ფართოდ გავრცელდა ამ მულამის შესრულება ქამანჩაზე და ბალაბანზე. ამ ინსტრუმენტებზე „შუმტერის“ შესრულებისას იგი უფრო რბილად და ფაქიზად ჟღერს და ადამიანების სულს თანაგრძნობითა და სისათუთით ავსებს.

ვიმღეროთ ნოტების მიხედვით მულამ „შუმტერის“ ბგერათრივი.

მოვუსმინოთ მუსიკას

„მაეი-შუმტერი“ მულამიდან „შუმტერი“

ქამანჩაზე ასრულებს სახალხო არტისტი შაფიგ ეივაზოვა

ეს უნდა იცოდეთ

ჩვენი კომპოზიტორები თავიანთ ნაწარმოებებში ხშირად იყენებენ ხალხური მუსიკის ნიმუშებს, მათ შორის მულამებსაც. მაგალითად, გამოჩენილმა აზერბაიჯანელმა კომპოზიტორმა, სახალხო არტისტმა ფიქრათ ამიროვმა თავისი ოპერის „სევილის“ მეორე მოქმედებაში „სევილის არიაში“ გამოიყენა სწორედ მულამი „შუშტერი“.

ვიმღეოთ ნოტების მიხედვით

ნაწყვეტი „სევილის არიიდან“

მივაქციოთ ყურადღება არიის პირველი ფრაზის სანოტო ჩანაწერს და ნოტების მიხედვით სიმღერისას შევადაროთ მულამ „შუშტერს“.

Andante sostenuto

Ay - ri düş - düm Gün - dü - züm - den, sən - siz
ağ - lar a - nan, ya - zıq a - nan ay a - man, Gün - düz oğ - lum,
gel. öm - rüm, gü - nüm gel.

ორივე მელოდიაში ინტონაცია მეორდება.

შევსწავლოთ ახალი სიმღერა

დედა-მდინარე მტკვარი (ANA KÜR)

მუსიკა თოფიკ ყულიევისა
სიტყვები თემურ ელჩინისა

I

Təpələrdən, dərələrdən axan Kür,
Dalğa-dalğa baş qaldırıb baxan Kür,
Sinəsinə ulduzları taxan Kür.

მისამღერი:

Söhbətin şirin olur,
Suların sərin olur,
Ürəyimə tökülür,
Ana Kür, ana Kür.

II

Gürcüstanı qucaqlayan qolumsan,
Qardaş, elə gur işıqlı yolumsan,
Sədaqətlə, məhəbbətlə dolmusan.

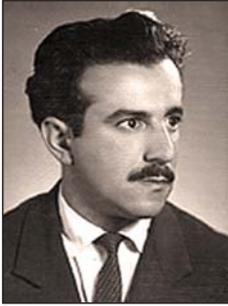
მისამღერი:

კითხვები:

1. რა იცი მულამ „შუშტერის“ შესახებ?
2. რომელმა კომპოზიტორმა გამოიყენა თავის ოპერაში მულამი „შუშტერი“?
3. ვინ არიან ავტორები სიმღერისა „დედა-მდინარე მტკვარი“ («Ana Kür»)?

დავალება: მოამზადე ზეპირი პრეზენტაცია შენს მიერ მოსმენილი მულამებზე.

22. აზერბაიჯანული მულამი და გუნდი

**ნაჰიმ
ალივერდიბეკოვი**

აზერბაიჯანულ კლასიკურ მულამებს ასრულებენ არა მხოლოდ მომღერალი-ხანენდეები აზერბაიჯანული ხალხური ტრიოს, ხალხური ინსტრუმენტების ანსამბლების თანხლებით, არამედ ინსტრუმენტული სოლოს სახით (გალკეული აზერბაიჯანული ხალხური ინსტრუმენტის შესრულებით).

ამის გარდა, არსებობს საგუნდო კოლექტივების მიერ (აკაპელას სახით) ჩვენი მულამების შესრულების ვარიანტები. ეს ნაწარმოებები პირველად ჩვენს რესპუბლიკაში ნიჭიერმა კომპოზიტორმა ნაჰიმ ალაღარ ოღლი ალივერდიბეკოვმა („ბაიათი-შირაზი“) და კომპოზიტორმა ოქტაი მამედალა ოღლი რაჯაბოვმა („სეგიახი“) შექმნეს. ნაჰიმ ალივერდიბეკოვმა ამავე დროს დაამუშავა მულამი „ბაიათი-შირაზი“ მუსიკალური ინსტრუმენტის – ორღანისათვის.

აკაპელა

ორღანი

მოგუსმინოთ მუსიკას

„ბაიათი-შირაზი“ (აკაპელასთვის)
„ბაიათი-შირაზი“ (ორღანისათვის)

ეს უნდა იცოდეთ

გენიალური გერმანელი კომპოზიტორის ი. ს. ბახის ნაწარმოებში „ტოკატა და ფუგა“ იგრძნობა ინტონაციები აზერბაიჯანული კლასიკური მულამისა „ბაიათი-შირაზი“.

მოგუსმინოთ მუსიკას

ნაწყვეტი ნაწარმოებიდან
„ტოკატა და ფუგა რე-მინორი“

ვიმღერთ ნოტების მიხედვით

ნაზიმ ალივერდიბეკოვი. მელოდია ნაწარმოებიდან „ბაიათი-შირაზი“ (აკაპელა)

ეს უნდა იცოდეთ

აზერბაიჯანული ვოკალური მუსიკა, როგორც ვოკალური მუსიკა საერთოდ, შეიძლება იყოს როგორც ერთხმიანი, ისე ორ- და მრავალხმიანი. თავისებურებების მიხედვით ხმები სხვადასხვაა. საბავშვო გუნდში მაღალ ხმებს ეწოდება დისკანტი, ხოლო ქალთა გუნდში – სოპრანო, მამაკაცთა გუნდში კი – ტენორი.

დაბალ ხმებს ბავშვთა და ქალთა გუნდებში ეწოდებათ ალტი, ხოლო მამაკაცთა გუნდში – ბარიტონი, ბანი. თუ საგუნდო კოლექტივი ასრულებს სიმღერას ინსტრუმენტული თანხლების გარეშე, ასეთ შესრულებას ჰქვია აკაპელა.

შევისწავლოთ ახალი სიმღერა

საგაზაფხულო სიმღერა (BAHAR NƏGMƏSİ)

მუსიკა და სიტყვები უზეირ ჰაჯიბეილისა

I

Qanad çal çəmənlərdə, süz, bahar!
 Ellərə gəl, incilər düz, bahar!
 Bülbül öpüb gülləri, dost desin,
 Gül qızartsın busədən üz, bahar.

II

Gəz, dolan gülüstanı yel kimi,
 Dənizdir köülləri tel kimi.
 Sevinc ver, sevinc gətir hər elə,
 Sevinsin aləm bu şən el kimi.

კითხვები:

1. რომელ კომპოზიტორს ეკუთვნის პირველი საგუნდო ნაწარმოები?
2. რომელ ნაწარმოებში გამოიყენა ი. ს. ბახმა მულამ „ბაიათი-შირაზის“ ინტონაციები?

დავალება: გაიხსენე გაზაფხულისადმი მიძღვნილი სიმღერები და მათი ავტორები.

23. აზერბაიჯანული მულამები და სიმფონიური ორკესტრი

ფიქრათ ამიროვი

ნაფიზი

სულეიმან ალესქეროვი

ზოგიერთ აზერბაიჯანულ კლასიკურ მულამს სიმფონიური ორკესტრი ასრულებს, ამიტომაც მათ სიმფონიურ მულამებს უწოდებენ. სიმფონიური მულამის ჟანრის ფუძემდებელი არის გამოჩენილი აზერბაიჯანელი კომპოზიტორი ფიქრათ ამიროვი. 1948 წელს გენიალურ კომპოზიტორს სიმფონიური მულამების „კურდოვშარისა“ და „შურის“ შექმნისათვის მიენიჭა სახელმწიფო პრემია. ამის შემდეგ გამოჩენილმა დირიჟორმა და

სიმფონიური ორკესტრი

კომპოზიტორმა ნიაზიმ დაწერა სიმფონიური მულამი „რასტი“, რასაც მოჰყვა სახალხო არტისტის სულეიმან ალესკეროვის სიმფონიური მულამი „ბაიათი-შირაზი“. მე-20 საუკუნის დასასრულს და 21-ე საუკუნის დასაწყისში შეიქმნა კომპოზიტორ თოფიკ ბაკიხანოვის სიმფონიური მულამები „ნევა“, „ხუმაიუნი“, „დუგიაზი“ და ვასიფ ადიგეზალოვის „სეგიაზი“.

ჩვენი კომპოზიტორების ზემოთხამოთვლილმა ნაწარმოებებმა ხიდი გასდეს აღმოსავლურ და დასავლურ მუსიკას შორის. მართლაც, განსაკუთრებული მომხიბვლელია ახლავს დასავლეთის სიმფონიური ორკესტრების მიერ აღმოსავლური მუსიკის შესრულებას. ამიტომაცაა, რომ სიმფონიური მულამები, რომლებიც ევროპის მრავალ ქვეყანაში და აშშ-ში შესრულდა, აღტაცებით მიიღო მსმენელმა.

მოვლსმინოთ მუსიკას

ფიქრათ ამიროვი. ნაწყვეტი სიმფონიური მულამიდან „კურდოვშარი“

ვიმღეროთ ნოტების მიხედვით

მელოდია ნაწილისა „კურდი“

Allegro grazioso

ნაწყვეტი სიმფონიურ მულამის „შურის“ შესავალი ნაწილიდან

სიმფონიურ მულამში „შური“ მუსიკის ენითაა გადმოცემული აზერბაიჯანის მდიდარი ბუნების ულამაზესი სურათები.

ეს უნდა იცოდეთ

სიმფონიური ორკესტრი ყველაზე დიდ დიაპაზონს ფლობს. მის შემადგენლობაში მუსიკალური ინსტრუმენტების 4 ჯგუფია:

1. ჩასაბერი ინსტრუმენტები: ფლეიტა, ჰობოი, კლარნეტი, ფაგოტი;
2. ლითონის სასულე ინსტრუმენტები: ვალტორნა, საყვირი, ტრომბონი და ტუბა;
3. დასარტყამი მუსიკალური ინსტრუმენტები: ლიტავრა, სხვადასხვა დოლი, ქსილოფონი, ჩელესტა, ვიბრაფონი და სხვ.
4. სიმებიანი მუსიკალური ინსტრუმენტები: I და II ვიოლინოები, ალტები, ვიოლონჩელოები, კონტრაბასები.

შევისწავლოთ ახალი სიმღერა

საზეიმო სიმღერ (ŞƏNLİK MAHNISI)

მუსიკა მუსა მირზოვეისა
სიტყვები ჰიქმეთ ზიასი

I

Gəlin, gəlin, uşaqlar
Şənlük edək biz yenə.
Şirin nəğmə oxuyaq
Bu sevimli Vətənə.

მისამღერი:
Görün necə bəxtiyar,
Gözəl günlərimiz var. (2)

II

Qarmon səsi çağırır,
Bu gün bizi şəhliyə.
Təzə mahnı oxuyaq,
Olsun sizə hədiyyə!

მისამღერი:
Görün necə bəxtiyar,
Gözəl günlərimiz var. (2)

III

Süfrəmizdə qoy olsun,
Təbiətin neməti.
Min illərlə yaşasın,
Azərbaycan milləti.

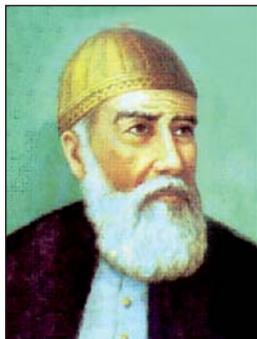
მისამღერი:
Görün necə bəxtiyar,
Gözəl günlərimiz var. (2)

კითხვები:

1. რომელი სიმფონიური მულამები იცი?
2. რა იცი პირველ სიმფონიურ მულამებზე და მათ შემქმნელ კომპოზიტორებზე?
3. რაა შენთვის ცნობილი სიმფონიური ორკესტრის შესახებ?

დავალება: მოამზადე ზეპირი პრეზენტაცია შენს მიერ მოსმენილ სიმფონიურ მულამებზე.

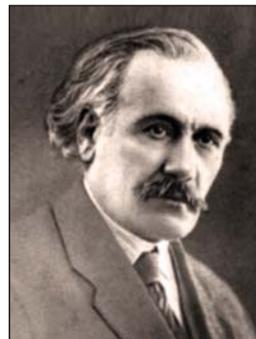
24. მულამები და ეროვნული ოპერა

მუჰამედ ფიზული

უზეირ ჰაჯიბეკოვი

აბდურაგიმ ბეკ
ახვერდოვი

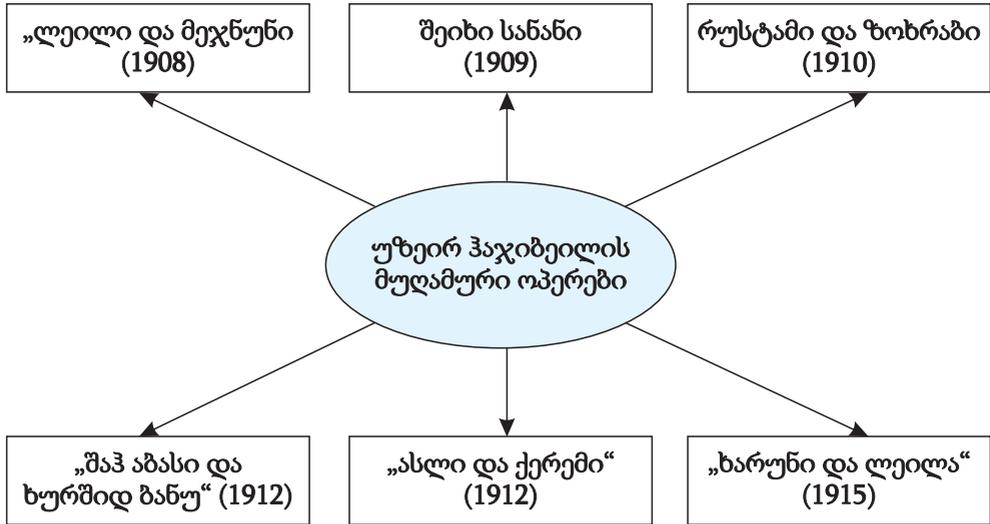
ჰუსეინ არაბლინსკი

ჰუსეინგულუ სარაბსკი

1908 წლის 25 იანვარი აზერბაიჯანული პროფესიული მუსიკალური კულტურის ისტორიაში ოქროს ასოებით არის ჩაწერილი. სწორედ ამ დღეს ბაქოელი მილიონერის გაჯი ზეინალაბდინ ტაგიევის თეატრის სცენაზე დაიდგა გენიალური კომპოზიტორის უზეირ ჰაჯიბეილის ოპერა „ლეილი და მეჯნუნ“, რომელიც პოეტ მუჰამედ ფიზულის ამავე სახელწოდების პოემის მიხედვით შეიქმნა. ამით აზერბაიჯანში და მთელ აღმოსავლეთში საფუძველი ჩაეყარა საოპერო ხელოვნებას. ამ დღიდან 100-ზე მეტი წელია, ეს ოპერა სცენიდან არ ჩამოდის. ამ ოპერის პირველი წარმოდგენის დირიჟორი იყო ცნობილი დრამატურგი და მწერალი აბდურაგიმ ბეკ ახვერდოვი, რეჟისორი – ჰუსეინ არაბლინსკი, მეჯნუნის როლს ასრულებდა მსახიობი ჰუსეინგულუ სარაბსკი, ლეილის როლს ასრულებდა ყმაწვილი – მეჩაიხანე აბდურაგიმ ფარაჯევი. თვით უზეირ ჰაჯიბეილი ვიოლინოზე უკრავდა ორკესტრში.

რამდენადაც კომპოზიტორმა თავის ოპერაში ფართოდ გამოიყენა მულამები, მას ეწოდა მულამური ოპერა. ოპერაში მულამების გვერდით ასევე გამოყენებულია მარსია – ელეგიური სამგლოვიარო სიმღერები და ხალხური ცეკვები. უზეირ ჰაჯიბეილის მულამური ოპერები ასეთი სქემით შეიძლება წარმოვიდგინოთ:

მოვლსმინოთ მუსიკას

ნაწყვეტი გეისისა (მეჯნუნის) და მისი მამის მულამურ საფუძველზე შესრულებული მუსიკალური სცენიდან, ოპერა „ლეილი და მეჯნუნის“ 1 მოქმედებიდან

ეს უნდა იცოდეთ

ამ ოპერის შემდეგ კომპოზიტორმა მუსლიმ მაგომაევმა, რომელმაც უზეირ ჰაჯიბეილის ტრადიცია განაგრძო, გამოიყენა მულამი თავის ოპერაში „შაჰ ისმაილი“.

ოპერებში „აშიკ-ღარიბი“ ზულფუგარ ჰაჯიბეკოვმა, ხოლო „გიალინ გაიასიში“ შაფიგ ახუნდოვამ ასევე ფართოდ გამოიყენეს მულამები.

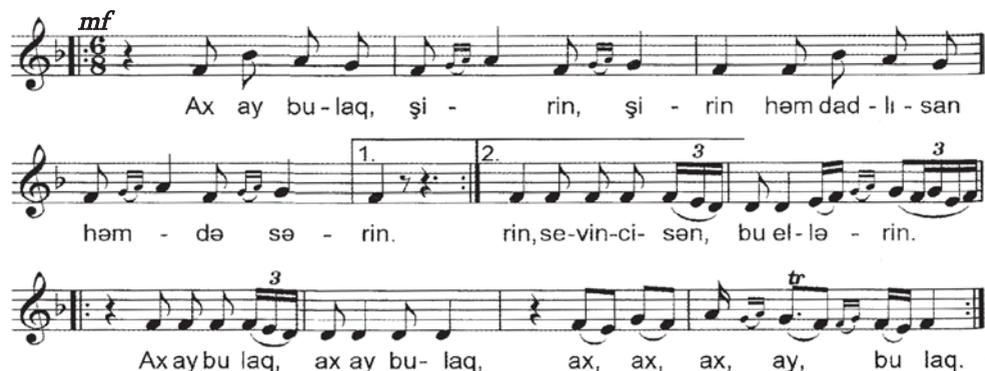
რამდენადაც იმ დროს სცენაზე არ იყვნენ ქალი-მსახიობები, ყველა ქალის როლს ასრულებდნენ მამაკაცები. „ლეილი და მეჯნუნის“ მომდევნო წარმოდგენებში ლეილის როლს აჰმედ ადამსკი ასრულებდა.

ჰუსეინგულუ სარაბსკი მეჯნუნის როლში

ვიმღეროთ ნოტების მიხედვით და სიტყვებით

„გიულზახარის სიმღერა“ ოპერიდან „გიალინ გაიასი“

mf

Ax ay bu-laq, ši - rin, ši - rin hƏm dad - lı - san
hƏm - dƏ sə - rin. rin, se-vin-ci- sƏn, bu el-lƏ - rin.
Ax ay bu laq, ax ay bu- laq, ax, ax, ax, ay, bu laq.

გავიხსენოთ და შევასრულოთ სიმღერა

შენ ჩემი სამშობლო ხარ (VƏTƏNİMSƏN)

მუსიკა რამიზ მირიშლისა
სიტყვები ფიქრათ კოჯასი

I

Dağ gülləri min rəng çalır xalı kimi,
Bənövşələr gözəllərin xalı kimi.
Nəğmələr də dodaqların balı kimi,
Şirinləyir dodaqları səhər-axşam.

მისამღერი:

Ana torpaq, ana diyar, sən mənimsən.
Ömrüm, günüm, ruhum, canım, Vətənim sən.

II

Göllərində öz şəklini ceyran öpər,
Örpək kimi dumanları dağlar örtər.
Dağlarının ağ saçından zaman ötər,
Abşeronun Xəzər üstə yanan bir şam.

მისამღერი:

კითხვები:

1. რა კავშირი არსებობს მულამსა და ოპერას შორის?
2. როდის და ვის მიერ დაიწერა პირველი მულამური ოპერა?
3. ვინ არიან ავტორები სიმღერისა „შენ ჩემი სამშობლო ხარ“ («Vətənim sən»)?

დავალება: დახატე სურათი სიმღერის „შენ ჩემი სამშობლო ხარ («Vətənim sən») შინაარსისა და ხასიათის მიხედვით.

25. აზერბაიჯანული ხალხური ცეკვები და ბალეტი

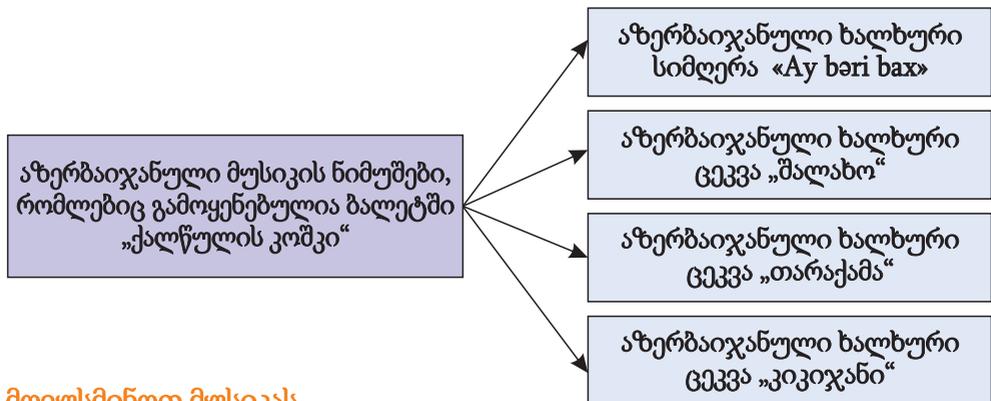

აფრასიაბ
ბადალბეილი

ბალეტი სცენური ნაწარმოებია, რომელიც მე-18 საუკუნის დასაწყისში იტალიაში, საფრანგეთსა და სხვა ქვეყნებში გარდაიქმნა დამოუკიდებელ ჟანრად. ლათინური სიტყვა „baillo“, ე. ი. „ბალეტი“ ნიშნავს „ვეცეკვავ“. მუსიკა ბალეტის ჟანრში ძალიან მნიშვნელოვან როლს თამაშობს. ბალეტში მუსიკა არა მხოლოდ თანხლებია ცეკვისა და პანტომიმისა, არამედ ამავე დროს ასახავს ნაწარმოების დრამატულ შინაარსს.

აზერბაიჯანული ბალეტის ისტორია უკავშირდება სახალხო არტისტს, კომპოზიტორ აფრასიაბ ბადალბეილის. 1940 წელს ბაქოში ბალეტით „ქალწულის კომპი“ მან საფუძველი ჩაუყარა ბალეტის ჟანრს აზერბაიჯანში. ბალეტში „ქალწულის კომპი“ კომპოზიტორმა უზვად გამოიყენა ხალხური სიმღერები, მულამური თესნიფები, აგრეთვე აზერბაიჯანული ხალხური ცეკვები. მაგალითად, ბალეტ „ქალწულის კომპს“ განსაკუთრებულ სილახათეს სძენს ისეთი მუსიკალური ნიმუშები, როგორცაა სასიმღერო-საცეკვაო ჟანრის სიმღერა «Ay bəri bax», აზერბაიჯანული ცეკვები „შალახო“, „თარაქამა“, „კიკიჯანი“ სიმფონიური ორკესტრის შესრულებით.

კომპოზიტორის ოპერები „ნიზამი“, მ. ს. ორდუბადის ლიბრეტოს მიხედვით, „ტირიფები არ ტირიან“ – საკუთარი ლიბრეტოს მიხედვით, მისი „ქორეოგრაფიული ფრესკები“ ნასიმის დახელებზე და სხვა ნაწარმოებები დიდი აღიარებითა და სიყვარულით სარგებლობენ.

მოვლსმინოთ მუსიკას

ნაწყვეტი აზერბაიჯანული ხალხური ცეკვიდან „თარაქამა“

თუმცა ორივე მუსიკალური ნიმუშს ერთნაირი მელოდია აქვს, მაგრამ ისინი ერთმანეთისაგან განსხვავდებიან შესრულების მანერით. თუ ცეკვა „თარაქმას“ შესრულებისას ერთი მუსიკალური ინსტრუმენტის თანხლებით გამოდის ერთი ან რამდენიმე მოცეკვავე, სიმფონიური ორკესტრის შესრულებისას ეს ცეკვა გამოირჩევა განსაკუთრებული სისრულით და დატვირთულია შინაარსით.

ეს უნდა იცოდეთ

მე-20 საუკუნის შუახანებში ბალეტის ჟანრში შექმნილი ნაწარმოებები – ყარა ყარაევის „შვიდი მზეთუნახავი“ და „მეხის ბილიკით“, ფ. ამიროვის „1001 ღამე“, ა. მელიქოვის „ლეგენდა სიყვარულზე“ – შესულია მსოფლიოს საბალეტო ხელოვნების ოქროს ფონდში.

მოვესმინოთ მუსიკას

ნაწყვეტი ცეკვიდან „შალახო“, ბალეტიდან „შვიდი მზეთუნახავი“

შევისწავლოთ ახალი სიმღერა

ჩვენი ქალაქი (ŞƏHƏRİMİZ)

მუსიკა საიდ რუსტამოვისა
სიტყვები მირმეჰდი სეიდზადესი

I
Yer üzündə şəhər olmaz,
Bizim gözəl şəhər kimi.
Gecələri işıqlıdı,
Al günəşli səhər kimi.

მისამღერი:

Bakı, canım Bakı,
Fəxrım, şanıım Bakı!
Döyünən ürəyim,
Canım Bakı, qanıım Bakı!

II
Abidələr qalxıb göyə,
Hər meydanda, meydançada.
Gülümsəyir qərənfillər,
Qızıl güllər hər bağçada.

მისამღერი:

Bakı, canım Bakı,
Fəxrım, şanıım Bakı!
Döyünən ürəyim,
Canım Bakı, qanıım Bakı!

ეს სიმღერა ჟღერს ტონალობა სოლ-მინორში, ტაქტის ზომა 6/8. სიმღერა საცეკვაო, სალადობო-მხიარული ხასიათისაა, ამიტომ იგი შეიძლება მივაკუთვნოთ სასიმღერო-საცეკვაო ჟანრს. იგი ჟღერს კლასიკური აზერბაიჯანული მულამის „ბაიათი-შირაზის“ ინტონაციებზე.

აზერბაიჯანულ ხალხურ მუსიკაში სასიმღერო-საცეკვაო ჟანრი ხშირად გვხვდება.

კითხვები:

1. რა შეგიძლია თქვა ბალეტის ჟანრზე?
2. რა იცი ბალეტის „ქალწულის კომპის“ შესახებ?
3. რომელ მუსიკალურ ჟანრს მიეკუთვნება სიმღერა „ჩვენი ქალაქი“ («Şəhərimiz»)?

დავალება: მოამზადე ზეპირი პრეზენტაცია იმ სიმღერების შესახებ, რომელიც ეძღვნება ჩვენს მშობლიურ ქალაქს – ბაქოს.

26. აზერბაიჯანული ხალხური სიმღერა და ოპერეტა

ფრაგმენტი ფილმიდან
„არშინ მალ აღან“

ფრაგმენტი ფილმიდან
„ეს თუ არა, ის“

ოპერეტა არის კომედიური შინაარსის მუსიკალური სცენური ნაწარმოები, რომელიც შედგება ვოკალური, საცეკვაო სცენებისა და სალაპარაკო ეპიზოდებისაგან, სიმფონიური ორკესტრის თანხლებით. ასეთი მუსიკალურ-სცენური ნაწარმოებები საფრანგეთში შეიქმნა მე-19 საუკუნის შუახანებში და შემდგომში პოპულარული გახდა, როგორც დამოუკიდებელი ჟანრი. იგი პირველად ევროპის ქვეყნებში გავრცელდა, შემდეგ კი რუსეთსა და ამერიკის შეერთებულ შტატებში.

აზერბაიჯანში ამ ჟანრის შექმნა უკავშირდება გენიალური კომპოზიტორის უზეირ ჰაჯიბეილის სახელს. 1913 წელს მის მიერ დაწერილი ოპერეტით „არშინ მალ აღან“ მან საფუძველი ჩაუყარა ამ ჟანრს აზერბაიჯანში. მოგვიანებით ეს ოპერეტა დაიდგა მთელ რიგ საზღვარგარეთის ქვეყნებში და მთელ მსოფლიოში მოიხვეჭა სახელი. ჩვენს რესპუბლიკაში ამ ნაწარმოების ეკრანიზაცია ორჯერ განხორციელდა მხატვრული ფილმის სახით. კომპოზიტორის სხვა ოპერეტებმაც – „ეს თუ არა, ის“ („მეშადი იზადი“) და „ქმარი და ცოლი“ – ასევე დაიმსახურა საყოველთაო სიყვარული.

ეს უნდა იცოდეთ

მსმენელთა მიერ ნაწარმოების სწრაფი აღქმისათვის უზეირ ჰაჯიბეილიმ თავის ოპერეტაში „ეს თუ არა, ის“ ოსტატურად გამოიყენა ხალხური სიმღერები და ცეკვები. მაგალითად, მეშადი იზადის მიერ გულნაზთან და მოახლე სენემთან ერთად შესრულებულ ტრიოში კომპოზიტორმა გამოიყენა როგორც მელოდია, ისე სიტყვები ხალხური სიმღერისა «Hüsniü bağında» („სიამოვნებათა ბაღში“).

მუსიკა სიმღერისა «Hamamin içində» („აბანოში“) რომელსაც ასრულებს გუნდი აბანოს სცენაში, ასევე ეკუთვნის სამხრეთ აზერბაიჯანელ აშულებს.

მოგუსმინოთ მუსიკას

„ტრიო მეშადი იზადისა გულნაზთან და სენემთან ერთად“

ეს უნდა იცოდეთ

ტრიო არის ერთობლივი შესრულება სამი მუსიკოსის მიერ. თქვენს მიერ მოსმენილი ტრიო ვოკალური ტრიოა. ამ მუსიკალური ნიმუშის კუპლეტებს ასრულებს მეშადი იზადი, ხოლო ორხმიან მისამღერს – გულნაზი და სენემი.

ვიმღეოთ ნოტების მიხედვით

„სიამოვნებათა ბაღში“ (HÜSNÜ BAĞINDA)

(აზერბაიჯანული ხალხური სიმღერა)

Allegretto

Hüs _ nü ba _ ğın _ da gə _ zə _ sən, gü _
_ lü sün _ bül də _ rə _ sən, — sən ki _ mi bir gö _
_ zə _ li, ba _ ğın i _ çin _ də gö _ rə _ sən.

„მეშადი იზადის სიმღერაში“ და „მეშადი იზადისა და რუსტამ ბეკის დუეტი“ კოპოზიტორს გამოყენებული აქვს აზერბაიჯანული ხალხური ცეკვები „დარჩინი“ და „უზუნდერე“.

მოგუსმინოთ მუსიკა და შევადართოთ ის ცეკვას „დარჩინი“

„მეშადი იზადის და რუსტამ ბეკის დუეტი“

ეს უნდა იცოდეთ

დუეტი არის ორი მუსიკოსის ერთობლივი შესრულება. „მეშადი იზადისა და რუსტამ ბეკის დუეტი“ ვოკალური დუეტია.

შევისწავლოთ ახალი სიმღერა

სიყმაწვილის სიმღერა (GƏNCLİK NƏĞMƏSİ)

მუსიკა ალაბაჯი რზაევასი
სიტყვები ჯანგირ მამედოვისა

I

სოლო: Qüdrətindən uçur dağlar
Qollarında el gücü var. Hey!

გუნდი: Xam torpağa verir bahar. Hey!
Bizim polad birliyimiz,
Azad, xoşbəxt gəncliyimiz.

II

სოლო: O qalxanda polad ata,
Haray düşər kainata. Hey!

გუნდი: Bu işıqlı, şən həyata. Hey!
Bir zinətdir birliyimiz,
Azad, xoşbəxt gəncliyimiz.

III

სოლო: Bahar gülür nəğməsində,
Yer isinir nəfəsində.

გუნდი: Əmək-hünər cəbhəsində
Mərd əsgərlər birliyimiz,
Azad, xoşbəxt birliyimiz.

ეს სიმღერა სრულდება მარშის ტემპში, ტაქტის ზომა 2/4. მისი მელოდია შედგება ნახევარი, მეოთხედი, მერვედი და მეთექვსმეტედი გრძლიობის ნოტებისაგან. სიმღერა დაწერილია სოლოსა და გუნდისთვის. ეს სიმღერა მოუწოდებს ადამიანებს მეგობრობისაკენ, შრომისმოყვარეობისაკენ, ბრძოლისაკენ.

კითხვები:

1. რა არის ოპერეტა?
2. რომელი ხალხური სიმღერა გამოიყენა უ. ჰაჯიბეილიმ „მეშადი იბადისა და რუსტამ ბეკის დუეტში“?
3. რომელ ჟანრს მიეკუთვნება „მეშადი იბადისა და რუსტამ ბეკის დუეტი“?

დავალება: მოამზადე ზეპირი პრეზენტაცია უზეირ ჰაჯიბეილის ოპერეტებში გამოყენებული ხალხური მუსიკის ნიმუშების შესახებ.

27. 28 მაისი – რესპუბლიკის დღე და მუსიკა

ჩვენი სამშობლოს ისტორიულ თარიღებსა და დღესასწაულებს შორის არის ერთი უმნიშვნელოვანესი თარიღი – აზერბაიჯანის დემოკრატიული რესპუბლიკის გამოცხადების დღე. 1918 წლის 28 მაისს აზერბაიჯანის ეროვნულმა საბჭომ „დამოუკიდებლობის დეკლარაციით“ გამოაცხადა აზერბაიჯანის დემოკრატიული რესპუბლიკის დაარსება. პირველი სახელმწიფო, რომელმაც ჩვენი რესპუბლიკის დამოუკიდებლობა სცნო, თურქეთი იყო. აზერბაიჯანის დემოკრატიული რესპუბლიკა გახდა მუსულმანურ აღმოსავლეთში პირველი საპარლამენტო რესპუბლიკა, სამართლებრივი და საერო სახელმწიფოს ნიმუში. სამხრეთ კავკასიაში ჩვენი დამოუკიდებლობის არაკეთილმოსურნეები, რომლებიც მდიდარნი იყვნენ მიწისქვეშა და მიწისზედა რესურსებით, ჩვენი დამოუკიდებლობის წინააღმდეგ გამოვიდნენ, რასაც მოჰყვა 1920 წლის 28 აპრილს აზერბაიჯანის ისევ დაპყრობა რუსეთის არმიის მიერ. 1991 წლის 18 ოქტომბერს ჩვენმა სამშობლომ დამოუკიდებლობა აღადგინა. ამის შემდეგ აზერბაიჯანი დამოუკიდებელი ქვეყანაა. 28 მაისს ჩვენს ქვეყანაში დიდი დღესასწაულით აღინიშნება რესპუბლიკის დღე. აზერბაიჯანელმა კომპოზიტორებმა რესპუბლიკის დღეს მრავალი სიმღერა, კანტატა, ორატორია, ოპერა, სიმფონიური ნაწარმოები მიუძღვნეს. ერთ-ერთი ასეთი ნაწარმოებია სახალხო არტისტის, კომპოზიტორ ოქტაი ზულფუგაროვის უვერტიურა „იხარე, ჩემო ხალხო“ («Şənən, mənim xalqım»).

მოვუსმინოთ სიმღერას

იხარე, ჩემო ხალხო («ŞƏNLƏN, MƏNİM XALQIM»)

მუსიკა ოქტაი ზულფუგაროვისა

ოქტაი ზულფუგაროვის ეს ნაწარმოები შეიძლება შევადაროთ უზეირ ჰაჯიბეილის ოპერის „ქოროღლის“ უვერტიურას. ეს ორი ნაწარმოები ერთმანეთთან ახლოს დგანან მუსიკის ხასიათით, ეროვნული თვითმყოფლობით, დრამატურგიითა და წყობით.

ვიმლეროთ ნოტების მიხედვით

უზეირ ჰაჯიბეილი. ნაწყვეტი სიმლერიდან „ეროვნული მარში“

ვისწავლოთ ახალი სიმლერა

ჩვენ უნდა გავიმარჯვოთ (BİZ QƏLƏBƏ ÇALMALIYIQ)

I

Silahlanın, oğlum, qızım,
Biz qələbə çalmalıyıq!
Can evinə sığmır arzum,
Bundan hali olmalıyıq,
Biz qələbə çalmalıyıq!

მუსიკა სულეიმან ალესქეროვისა
სიტყვები ყურბან მუსაევისა

მისამლერი:

Şən Qarabağ mahalının,
Şuşamızın, Xocalının,
Min İsmətin, min Alının
Qisasını almalıyıq,
Biz qələbə çalmalıyıq.

II

Düşməni bizi bilsə tək də,
Əl qalmasın yad ətkdə,
Qaçmaq olmaz, lap ölsək də
Yurdumuzda qalmalıyıq,
Biz qələbə çalmalıyıq!

მისამლერი:

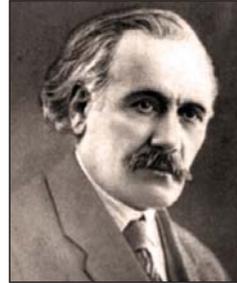
კითხვები:

1. რა იცი დამოუკიდებლობის დღის შესახებ?
2. რა ჰქვია ოქტაი ზულფუგაროვის უვერტიურას, რომელიც რესპუბლიკის დღეს ეძღვნება?
3. ვინ არიან ავტორები სიმლერისა „ჩვენ უნდა გავიმარჯვოთ“ («Biz qələbə çalmalıyıq»)?

დავალება: დახატე რესპუბლიკის დღისადმი მიძღვნილი ნახატი.

განვლილი თემების განმეორება

თემასთან დაკავშირებით ფოტოსურათების მიხედვით გაარკვიე შემსრულებლებისა და კომპოზიტორების სახელები.

მომზადება საკლასო კონცერტისათვის
და დიდი შემაჯამებელი შეფასება

სასიმღერო რეპერტუარი

დამოუკიდებლობის დღესასწაული (İSTİQLAL BAYRAMI)

მუსიკა რამიდ შაფაგისა
სიტყვები ვალეხ მირზასი

Tempo di marcia

Çi - çək - lən - di e - li - miz, nur sə - pil - di üz - lə -
rə. Ta - le - nin bu töh - fə - si qis - mət ol - du biz - lə -
-rə!.. *Прунел:* *Хор* *f* Düz niy - yət - li - sən, bu dün - ya - da
sən, ey mə - nim a - na Və - tə - nim!

აზერბაიჯანელი მეომარი (AZƏRBAYCAN ƏSGƏRİ)

მარშის ტემპში

მუსიკა ოქტაი ზულფუგაროვისა
სიტყვები პანახ ალიევისა

§
Sa - bah - la - rın zə - fə - ri A - zər - bay - can əs - gə - ri,
Qov Və - tən - dən düş - mə - ni, A - zər - bay - can əs - gə - ri.
Прунел:
Qəm li - ba - sın gey - mə - sin Bi - zim çi - çək - li dağ - lar. §
Gül - lə sə - si, top sə - si E - şit - mə - sin u - şaq - lar.
Sa - bah - la - rın zə - fə - ri A - zər - bay - can əs - gə - ri,

Qov Və-tən-dən düş - mə - ni, A-zər-bay-can əs - gə -
ri, A - zər - bay - can əs - gə - ri.

ყვავილი ბაღში (BAĞÇADA GÜL)

(აზერბაიჯანული ხალხური სიმღერა)

Moderato assai

1. Şə-fəq sa-çır gül bi-zə, bəh - bəh nə gö - zəl o-lur.
Çı-xaq tar-la - ya, dü-zə, bəh - bəh, nə gö - zəl o-lur.
Qız-lar, bu al sə - hər-də Gə - lin, du-raq üz - ü - zə.
Bağ - ça-lar gül a - çır, Bül-bül-lər dil a
- çır, Yer ge-yir al - əl - van, bəh - bəh, nə gö - zəl.

თავისუფლების მარში (AZADLIQ MARŞI)

მუსიკა რიტმული მულამის „ხეირათის“ საფუძველზე
სიტყვები ელჩინ მირზაბეილისა

მარშის ტემპში

Ey u - lu Və - tə - nim, doğ - ma tor - pa - ğım,
Var tü - kən - məz o - dum, sön - məz o - ca - ğım.
A - zad - lı - ğa çıx - maq ü - çün qalx - sın - bay - ra - ğım.
Qalx a - ya - ğa mil - lət boğ - ma - sın - lar sə - si - mi - zi

Bir bay - raq al - tın - da bir - ləş - dir bi - zi
 Biz - ki Və - tən oğ - lu, mil - lət oğ - lu, Od - lar oğ - lu -
 yuq. Biz - ki xal - qa bağ - li, e - lə bağ - li, yur - da bağ - li -
 yuq. Biz - ki haqq - yo - lun - da an - dı - mız - dan dön - mə - rik heç
 vaxt, Yü - rüş zül - mə qar - şı, ey u - lu - tor - paq.
 Qalx a - ya - ğa mil - lət boğ - ma - sın - lar sə - si - mi - zi
 Bir bay - raq al - tın - da bir - ləş - dir bi - zi

სიმღერა ბაქოზე (BAKI HAQQINDA MAHNI)

მუსიკა ვასილ ადიგეზალოვისა
 სიტყვები რასულ რზასი

Largamento

Xə - zə - ri - min si - nə - si Gah zil, gah da
 bəm o - lur. Yar - paq - la - rın, gül - lə - rin Ni -
 yə hər - dən nəm o - lur? Sən - dən ay - rı dü - şən - də
 Si - nəm - do - lu qəm o - lur.
 Sən - dən ay - rı dü - şən - də Si - nəm - do - lu

qəm o - lur. Qu - ca-ğın-da Xə - zə - rin Ya-
 tıb din - cə - lən Ba - kı. Qa - rı, çis-kin ya - ğı -
 şı Əy - ri kön- də - lən Ba - kı.

იხეროშეხერი (İÇƏRİŞƏHƏR)

მუსიკა ოქტაი რაჯაბოვისა
 სიტყვები სვენიჯ ნურუგიზისა

Moderato

Daş - la - rım - da gə - ziş - sin Gi - la - va - rım sı - ğa - lı
 Ba - kı - mın min il - lər - dən Gə - lən şi - rin na - ğı - lı.
 Sə - ni çox se - vi - rəm, çox Hə - ya - tı - mın, qəl - bi - min
 Ru - hu - mun iç şə - hə - ri Qə - dim İ - çə - ri şə - hər
 Qə - dim İ - çə - ri şə - hər Su - suz - luq - dan ya - nan - da Do - da - ğım, iç Xə - zə -
 - ri Xəz - ri, əs, al qoy - nu - na Mə - nim - lə keç şə - hə - ri

mf

Çək mə-ni nə-fəs ki-mi Kök-sü-nə, ey qəl-bi -min

Ru-hu-mun iç şə-hə - ri Qə-dim İ-çə - ri şə - hər.

მშვიდობის ჩირაღდანი (SÜLH MƏŞƏLİ)

მუსიკა ელნარ დაბაშევასი
სიტყვები რაფიკ იუსიფოღლისა

Allegretto

mf

Bir ar - zu dü - şün-dü-rür Cə -nu-bu, Şər - qi, Qər-bi,

Sül-hün qa - dir ad - dı - mı Tap-da-sın gə - rək hər -

bi. rək hər - bi Yan-dır sülh mə - şə - li - ni,

Məhv e - lə hər - bi, hər - bi. Yan-dır sülh mə - şə - li - ni,

Məhv e-lə hər - bi, hər - bi! Məhv e-lə hər -

bi, hər - bi, hər - bi!

გზა მშვიდობისა (YAXŞI YOL)

მუსიკა უზეირ ჰაჯიბეილისა
სიტყვები სულეიმან რუსტამისა

მარშის ტემპში

Dörd qar - da-şiq, qur-ban o-laq a - na yur-da dör-dü-müz,
Qüd - rət - li - dir el - lə - ri - miz, yox ü - rək - də də - di - miz,
dər - di - miz. Qoy-maz tap-dan-sın Və - tə - ni qo - ça - ğı - mız,
mər - di - miz, mər - di - miz. *Принеб:* Düş-mən-lə-rə ver-mə a-man,
get, qar - da - şım, yax-şı yol, yax-şı yol. Yurd - la - rı - nı
e-lə vi - ran, get, qar - da - şım, yax - şı yol, yax - şı yol.

ნუ სტირი, ჩემო ხალხო, ნუ სტირი (AĞLAMA, XALQIM, AĞLAMA)

(სიმფონია-რეკვიემის „ჩინგიზის“ მე-6 ნაწილი)

მუსიკა ოქტაი რაჯაბოვისა
სიტყვები აღშინ ბაბაევისა

Bəs - dir ağ - la - dın qar-daş Ağ - la - maq - dan
kar maz. kar aş - maz Kə - də - bi - zə
ya - raş - maz. Ağ - la - ma xal -
qım ağ - la - ma! qım ağ - la - ma!

Ağ - la - ma xal - qım ağ-la ma ü - rə - yi - mi
 dağ - la - ma. Ağ-la-ma xal - qım ağ-la - ma,
 ü-rə-yi - mi dağ - la - ma. dağ - la - ma.
 Bu gündərd gū - nū de - yil Ağ - la - ma xal -
 qım - ağ-la ma qım - ağ-la-ma

დაე, ვემსხვერპლო (QURBAN OLUM)

მუსიკა აფსარ ჯავანშიროვის
 სიტყვები რასიმ ქერიძლის

Moderato

mf Və-tən, sə - nin tor - pa - ğ1 - nın Qüd-rə - ti - nə
 qur-ban o - lum. Ba - bə - ki - nin, Ko - roğ - lu - nun
 Qey-rə-ti-nə qur-ban o - lum qur-ban o-lum Də-fi-nə var
 də-ni - zin - də, Hər da - ğın - da, hər dü - zün - də.

Nə - yin yox - dur yer ü - zün - də? Sər - və - ti - nə
 qur - ban o - lum qur - ban o - lum.

უღრუბლო ცის ქვეშ (TƏMİZ SƏMA ALTINDA)

მუსიკა ოქტაი რაჯაბოვისა
 სიტყვები ჰამიდ აბასისა

გოგბლად

Biz hər sə-hər gü - nəş - lə, Qo-şa du - raq, u - şaq - lar.
 Tə-miz sə-ma al - tın - da Ya-şa do - laq, u - şaq - lar.

Прунев:

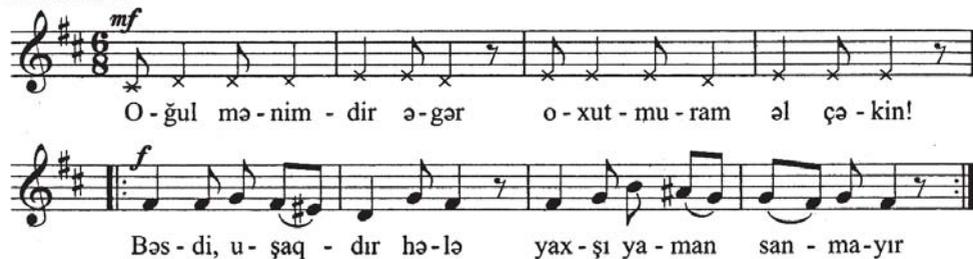
Çı-xaq doğ-ma el-lə-rə, el - lə - rə, Çə - mən - lə - rə, çöl - lə - rə,
 çöl - lə - rə, u - şaq - lar.

არ გაგიშვებ (OXUTMURAM, ƏL ÇƏKİN!)

(იუმორისტული სიმღერა)

მუსიკა ზაქერ ბაგიროვისა
 სიტყვები მირზა ალექბერ საბირისა

Moderato

O - ğul mə - nim - dir ə - gər o - xut - mu - ram əl çə - kin!
 Bəs - di, u - şaq - dir hə - lə yax - şı ya - man san - ma - yır

el-min ə- bəs ol - du-ğun an - la-ma-yır qan - ma - yır.
 Sa - ir u - şaq - lar ki-mi hər sö-zə al - dan - ma - yır.
 Sa - ir u - şaq - lar ki-mi hər sö-zə al - dan - ma - yır.
 Ey - lə-mə-yin dən -gə-sər, o - xut-mu ram əl ça - kin!

დაე. გვარავდეს ჩემი სახელი (SƏNİ ADIM QORUSUN)

(ფილმიდან „მხედარი თეთრ ცხენზე“)

მუსიკა ოქტაი რაჯაბოვისა
 სიტყვები რამიზ როვშანისა

Moderato *mf*
 Ağ-la - ya - nım ta - pıl - sa,
 Nə var şə - hid qa - nı - na.
 Nə var öl - mək - dən gö - zəl. dən gö - zəl.
 Ba-tan köy- nek -
 Gəl, ağ - la - ma sən be - lə göz yaş-la - rın
 Mən öl - düm in - nən be - lə, sə - ni dər - dim
 qu - ru - sun. qo - ru - sun.

სიმღერა მთვარეზე (AY NƏĞMƏSİ)

მუსიკა აღბაჯი რზაევასი
სიტყვები ჰიქმეთ ზიასი

Tempo di valse

Göy - lər - də ay gö - rün - dü, hər yan gün - dü -
-zə dön - dü, İ - şıq - lan - dı me - şə, dağ...
A - ya nəğ - mə o - xu - yaq. Ey gö - zəl Ay,
qə - şəng Ay, gün - lə - ri say, dur - ma, say! Bir gün qə - nad
a - ça - rıq Biz qoy - nu - na u - ça - rıq!

სიმღერა ბუნებაზე (TƏBİƏT MAHNISI)

მუსიკა მუსა მირზოევისა
სიტყვები გერა ვაზლისა

Moderato

Dost-lar, sa-lam - la - yaq a - çan gün - dü - zü,
Doğ-ma yur-du - mu-zun çı - xaq sey - ri - nə.
Bir-gə qu - laq a - saq sə - hər dan ü - zü

Ча - ун нәғ - мә - си - нә, çö - lün seh - ri - нә.
 // lar, İlk ba - har o - lar, ilk ba-har o - lar.

დედის ნანა (ANA LAYLASI)

მუსიკა ოქტაი ზულფუგაროვისა
სიტყვები რაფიკ ზევისა

Moderato

Şəf-qə-ti nur ve-rib göz-lə-ri-mi-zə, kə - nül dün-ya-sı-dır
 a - na lay - la - sı E - lə bil qa - rı - şıb söz - lə - ri - mi - zə
 Di - lin ay - na - sı dır a - na lay - la - sı. A - na, a -
 na, a - na lay - la - sı. A - na a -
 -na a - na lay - la - sı.

ყაჩაღ ნაბი (QAÇAQ NƏBİ)

(აზერბაიჯანული ხალხური სიმღერა)

Boz-at, sə - ni sər töv - lə - də bağ - la - ram,
 5 And i - çi - rəm, sə - ni məx - mər çul - la - ram, Ay Boz - at,

9
 çul - la - ram. Boz-at mə-ni bu da - va-dan qur - tar -
 14
 san, Qı - zıl - dan, gü - müş - dən sə - ni nal - - - la -
 18
 ram, Ay Boz-at, nal - la - ram. Qoy sə-nə de -
 22
 sin - lər: ay - na - dan Nə - bi, Di - va - nı ye - rin-dən oy - na -
 27
 dan Nə - bi, Ay ba-lam, can Nə - bi.

აზერბაიჯანის ვარსკვლავი (AZƏRBAYCAN ULDUZU)

მუსიკა ოქტაი რაჯაბოვისა
 სიტყვები აჟდარ აგაევისა

ვალსის ტემპში **Solo *mf***

სოლოს ტემპში **Solo *mf***
 Sən e - li - min mərd dı -
 zı, Zə - ka - lı öv - la - dı - san.
 A - zər - bay - can ul - du - zu - Şə - ra - fı - sənə - di - san.
 სოლო **f**
 A - din ki - mi ö - zün də, Meh - ri - ban - san, meh - ri - ban.
 გუნდი **f unis**
 სოლო
 Se - vir - sən u - şaq - la - nı, Di - lin - də da - im can, can.
 გუნდი

სოლო

გუნდი

A

A - din ki - mi ö - zün de, Meh - ri - ban - san, meh - ri - ban.

სოლო

გუნდი

A

Se - vir - sən u - şaq - la - n, Di - lin - de da - im can, can.

სოლო

გუნდი

A

f

ნოვრუზი მოვიდა (NOVRUZ GƏLİB)

მუსიკა ჯავანშირ ყულიევისა
სიტყვები რამიზ როვზანისა

Nov_ruz gə_lib yaz gə_lib, Bir ə_lin_de saz gə_lib

Bir ə_lin_de xon_ça_sı, A_çıb gü_lün qön_çə_sı. Bül_bü_le a_vaz gə_lib,

Nov_ruz gə_lib yaz gə_lib, Bül_bü_le a_vaz gə_lib,

Nov_ruz gə_lib yaz gə_lib

დედა-მდინარე მტკვარი (ANA KÜR)

მუსიკა თოფიკ ყულიევისა
სიტყვები თემურ ელჩინისა

Moderato

mf

Tə - pə - lər - dən, də - rə - lər - dən a - xan - Kür, a - xan - Kür,
 Dal - ğa - dal - ğa baş qal - dı - rıb ba - xan - Kür, ba - xan - Kür,
 si - nə - si - nə ul - duz - la - rı ta - xan - Kür.
 მისამდგომი

f

Söh - bə - tin şi - rin o - lur, Su - la - rın
 sə - rin o - lur, ü - rə - yi -
 mə tö - kü - lür A - na Kür! A - na Kür!

§ Для конца

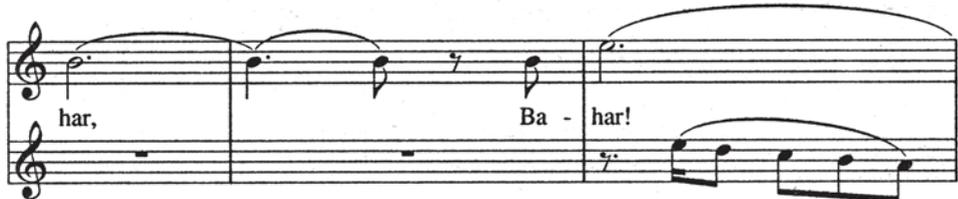
გაზაფხულის სიმღერა (BAHAR NƏĞMƏSİ)

მუსიკა და სიტყვები უზეირ ჰაჯიბეილისა

Moderato

mf

Qa-nad çal çə - mən - lər - də, süz, ba - har, qa-nad çal,
 çə - mən - lər - də, süz, ba - har, el - lə-rə gəl, in - ci - lər
 düz, ba - har, el - lə-rə gəl, in - ci - lər düz, ba - har; bül - bül

სადღესასწაულო სიმღერა (ŞƏNLİK MAHNISI)

მუსიკა მუს მირზოევისა
სიტყვები ჰიქმეთ ზიასი

Allegretto

Gə - lin gə - lin, u - şaq - lar şən - lik e - dək biz - ye - nə.

Şi - rin nəğ - mə o - xu - yaq bu se - vim - li Və - tə - nə

bu - se vim - li Və - tə - nə! *Прпунев: f* Gö - rün - ne - cə bəx - ti - yar,

gö - zəl gün - lə - ri - miz var! Gö - rün - ne - cə

bəx - ti - yar, gö - zəl gün - lə - ri - miz var!

შენ ჩემი სამშობლო ხარ (VƏTƏNİMSƏN)

მუსიკა რამიზ მირიშლისა
სიტყვები ფიქრათ კოჯასი

Allegro

Dağ gül - lə - ri min rəng ça - lır xa - lı ki - mi, Bə - növ - şə - lər

gö - zəl - lə - rin xa - lı ki - mi Nəğ - mə - lər də

do - daq - la - rın ba - lı ki - mi Şi - rin - lə - yir do - daq - la - rı

მისამღერო *f*

sə-hər-ax - şam. A-na tor-paq, a-na di-yar, sən mə-nim-

sən öm-rüm-gü-nüm, ru-hum,ca-nım Və-tə-nim-sən!

// - sən! Nəğ-mə-lər də do-dağ-la-rın ba-lı ki -

mi Şi-rin-lə-yir do-dağ-la-rı sə-hər ax - şam!

ჩვენი ქალაქი (ŞƏHƏRİMİZ)

Allegretto

მუსიკა საიდ რუსტამოვისა
სიტყვები მირმეჰმად სეიდზადესი

Yer ü-zün - də şə-hər ol - maz
ge-cə-lə - ri i-şiq - lı - dı

bi-zim gö - zəl şə-hər ki - mi
Al gü-nəş - li

Ba-kı, ca - nım Ba-kı fəx-rim şa - nım Ba-kı! Dö-yü-nən

ü - rə - yim, ca - nım Ba - k1 qa - nım Ba -
 - k1 Ba - k1 ca - nım Ba - k1 fəx - rim şa -
 nım Ba - k1! Dö - yü - nən ü - rə - yim,
 ca - nım Ba - k1! Qa - nım Ba - k1!

სიმეწვილის სიმღერა (GƏNCLİK NƏGMƏSİ)

მუსიკა აღმაჯი რზაევასი
სიტყვები ჯანგიორ მამედოვისა

Tempo di marcia

Qüd - rə - tin - dən u - çur dağ - lar. qol - la - rın - da
 el gü - cü var, hey! Xam tor - pa - ğa
 ve - rir ba - har, hey! bi - zim po - lad
 bi - li - yi - miz a - zad, xoş - bəxt gənc - li - yi - miz

ჩვენ უნდა გავიმარჯვოთ (BİZ QƏLƏBƏ ÇALMALIYIQ)

მუსიკა სულეიმან ალესქეროვისა
სიტყვები ყურბან მუსაევისა

f *mf* *f*

Si-lah-la-nın, oğ-lum, qı-zım, Biz qə-lə-bə çal-ma-lı-yıq!

Si-lah-la-nın, oğ-lum, qı-zım, Biz qə-lə-bə çal-ma-lı-yıq!

Can e - vi - nə sığ-mır ar-zum, Bun-dan ha-li ol-ma-lı-yıq.

Can e - vi - nə sığ-mır ar-zum, Bun-dan ha-li ol-ma-lı-yıq.

Biz qə - lə - bə çal-ma-lı-yıq! Biz qə-lə-bə çal-ma-lı-yıq!

Şən Qa-ra-bağ ma-ha-lı-nın, Şu-şa-mı-zın, Xo-ca-lı-nın,

Min İs-mə-tin, min A - lı - nın Qi - sa - sı - nı al-ma-lı-yıq,

Biz qə - lə - bə çal - ma - lı - yıq! Biz qə - lə - bə çal - ma - lı - yıq!

"აღზდექ აზერბაიჯანო" (AYAĞA DUR, AZƏRBAYCAN)

ავღია რაჰმედოვას მუსიკა,
მამედ რზაევის სიტყვები

Moderato

mf

Ne yat - mı - san, qo - ca vul - kan, sə - nin - lə - yəm,
A - ya - ğa dur, A - zər - bay - can, sə - nin - lə 3 - yəm,
Sən - dən ay - rı biz hər şe - yi bö - lə bil 3 - dik,
Sən - dən qey - ri biz ha - mı - mız ö - lə bil - lik.
Bu, Şəh - ri - yar ha - ra - yı - dır, Bu Bəx - ti - yar ha - ra - yı - dır
A - ya - ğa dur A - zər - bay - can!
Bu, Bəx - ti - yar, ha - ra - yı - dır, Bu, Şəh - ri - yar ha - ra - yı - dır
A - ya - ğa dur A - zər - bay - can!

"აღზდექ აზერბაიჯანო" (AYAĞA DUR, AZƏRBAYCAN)

ავდია რაჰმედოვას მუსიკა,
მამედ რზაევის სიტყვები

I

Nə yatmısan, qoca vulkan, səninləyəm,
Ayağa dur, Azərbaycan, səninləyəm.
Səndən qeyri biz hər şeyi bölə billik,
Səndən qeyri biz hamımız ölə billik.

მისამღერო:

Bu, Şəhriyar harayıdır,
Bu, Bəxtiyar harayıdır,
Ayağa dur, Azərbaycan!

II

Nər oğlu nər, silah tutan səninləyəm,
Hanı nərən, hanı səsin, hanı andın?
Üfüqünə, sərhədinə bir yaxşı bax,
Gözünü aç, Vətən oğlu, ayağa qalx.

მისამღერო:

Bu, Şəhriyar harayıdır,
Bu, Bəxtiyar harayıdır,
Ayağa dur, Azərbaycan!

მუსიკალური ლექსიკონი

ადაჯიო – ძალიან ნელი ტემპი.

ალეგრო – ჩქარი ტემპი.

ანდანტე – ნელი ტემპი.

ანტრაქტი – მუსიკალური ნაწყვეტი, რომელიც სრულდება ყოველი მოქმედების დასაწყისში, პირველი მოქმედების გამოკლებით, ოპერაში, ბალეტში და დრამატულ წარმოდგენებში.

არია – დასრულებული წყობის ეპიზოდი. მუსიკალური ნომერი ოპერაში, ორატორიასა და კანტატაში, რომელსაც ასრულებს მომღერალი ვოკალისტი სიმფონიური ორკესტრის თანხლებით.

ტონი – მუსიკაში გამოიყენება ბგერის, ინტონაციის, ჰარმონიის მნიშვნელობით.

ბარიტონი – ბერძნული სიტყვა, ნიშნავს მძიმე ტონს. (მამაკაცის საშუალო ხმა ბანსა და ტენორს შორის).

დერამედი – ინსტრუმენტული შესავალი მულამის დასაწყისში.

დირიჟორი – ფრანგული სიტყვა, ნიშნავს „მართვას“, „წარმართვას“. პირი, რომელიც ხელმძღვანელობს მუსიკალურ კოლექტივებს (ორკესტრი, გუნდი, სიმღერისა და ცეკვის ანსამბლი, საოპერო და საბალეტო სპექტაკლები).

დუეტი – ლათინური სიტყვა, ნიშნავს „ორს“. ანსამბლი ორი შემსრულებლით (მომღერალი ან მუსიკოსი). მუსიკალური ნაწარმოები ორი ინსტრუმენტისა ან ორი ხმისათვის, თითოეულს აქვს დამოუკიდებელი პარტია.

ფინალი – მსხვილი მუსიკალური ნაწარმოების (სონატა, სიმფონია, კონცერტი, ტრიო, კვარტეტი და ა. შ.) დასკვნითი ნაწილი.

FORTE (F) – ძლიერად, სრული ძალით ჟღერა.

ფორშლაგი – მუსიკის მელოდიური გალამაზება.

მუხლი – მულამის მცირე ზომის ნაწილი.

ხუმაიუნი – მე-7 კლასიკური აზერბაიჯანული მულამი. „ხუმაიუნი“ სპარსული სიტყვაა, ნიშნავს „წარმატებული, ბედნიერი, მეფისთვის დამახასიათებელი“. ხუმაიუნი ინდოეთის ერთ-ერთი დინასტიის მეთაურის სახელია.

გუნდი – ვოკალური მუსიკალური შემსრულებლების კოლექტივი.

ინტერვალი – ლათინური სიტყვაა, ნიშნავს „შუალედს, მანძილს“, სიმალღეთა სხვაობა ორ ბგერას შორის (ზედა და ქვედა). ინტერვალები ორი სახისაა:

ა) მელოდიური ინტერვალი; ბ) ჰარმონიული ინტერვალი. თუ ინტერვალის წარმომშობი ბგერები ცალ-ცალკე ჟღერენ, მაშინ ეს მელოდიური ინტერვალია. ორი ბგერის ერთდროული წარმოქმნის შედეგად მიიღება

ჰარმონიული ინტერვალი. ძირითადი ინტერვალებია: პრიმა, სეკუნდა, ტერცია, კვარტა, კვინტა, სექსტა, სეპტიმა, ოქტავა.

ინგლისური საყვირი – ევროპული ხის სასულე მუსიკალური ინსტრუმენტი მოხრილი საყვირის სახისა, გაფართოებული ბოლოთი.

ჟანრი – მუსიკალური ნაწარმოების სახე. ჩვეულებრივ, ეს ტერმინი გამოიყენება მუსიკის ცალკეული სფეროების მიმართ, მაგალითად: ოპერის ჟანრი, ბალეტის ჟანრი, სიმფონიური ჟანრი და ა. შ.

კამერული მუსიკა – ინსტრუმენტული ან ვოკალური მუსიკა, რომელიც შექმნილია მუსიკალურ შემსრულებელთა მცირე ჯგუფებისათვის (დუეტი, ტრიო, კვარტეტი და ა. შ.).

კანტატა – ერთი ან რამდენიმე ნაწილიანი ვოკალურ-სიმფონიური ნაწარმოები, საზეიმო, ეპიკური ხასიათისა, სრულდება სოლისტის, გუნდისა და ორკესტრის მიერ.

კვარტეტი – ოთხი შემსრულებლისაგან შემდგარი ანსამბლი.

კვინტეტი – 5 შემსრულებლისაგან შემდგარი ანსამბლი.

ჰობოი – ევროპული ხის სასულე მუსიკალური ინსტრუმენტი.

მულამი – პროფესიული მუსიკა, დაფუძნებული ზეპირ ხალხურ შემოქმედებაზე.

მოდერატო – ზომიერი ტემპი.

MEZZOFORTE (MF) – საშუალო ძალის ჟღერა.

MEZZOPIANO (MP) – საშუალო-სუსტი ჟღერა.

მენუეტი – ფრანგული ცეკვა, ფართოდ გავრცელებული ევროპაში მე-17-18 საუკუნეებში.

ორატორია – მრავალნაწილიანი ნაწარმოები სოლისტების, გუნდის, მკითხველის და სიმფონიური ორკესტრისათვის.

ორკესტრი – დიდი მუსიკალური კოლექტივი. ორკესტრის სახეებია: სიმფონიური ორკესტრი, სიმებიანი ორკესტრი, სასულე ორკესტრი და ა. შ.

ოპერა – მუსიკალურ-დრამატული ხელოვნების ჟანრი, გამოხატული დრამატურგიის საფუძველზე, ძირითადად ვოკალურ-მუსიკალური საშუალებებით.

პაუზა – შესვენება, რომელიც გამოიყენება მუსიკალური ნაწარმოების შესრულების დროს. ყოველ ტაქტს აქვს თავისი პაუზა.

პიანო – იტალიურად ნიშნავს „ხმადაბლა“.

პოლონეზი – პოლონური ცეკვა. საზეიმო სამეჯლისო ცეკვა – მე-16 საუკუნის რაინდების სვლა.

პრელუდია – მცირე ზომის ინსტრუმენტული ნაწარმოები.

რასტი – პირველი კლასიკური აზერბაიჯანული მულამი. სპარსულად ნიშნავს „სწორს, უტყუარს“.

რექვიემი – სამგლოვიარო ხასიათის მრავალხმიანი საგუნდო ნაწარმოები.

რეპრიზა – მუსიკალური ნაწარმოების ყველა ან ერთი ნაწილის განმეორება.

სერენადა – სადამოს სიმღერა.

სიმფონია – დიდი მუსიკალური ნაწარმოები, შექმნილი სიმფონიური ორკესტრისათვის. ძირითადად შედგება 4 ნაწილისაგან.

სინკოპა – მუსიკალური მახვილის გადანაცვლება ტაქტის ძლიერი ნაწილიდან სუსტზე.

სკერცო – იტალიურად ნიშნავს „ხუმრობას“. ჩქარი ტემპის, ხალისიანი მუსიკალური ნაწარმოები.

სოლისტი – პირი, რომელიც მარტო ასრულებს მუსიკალურ ნაწარმოებს.

სონატა – კამერული მუსიკის ჟანრი.

განყოფილება – დესგიახის ან ინსტრუმენტალური მულამის ნაწილი, კარი.

შური – აზერბაიჯანში ფართოდ გავრცელებული მე-2 კლასიკური მულამი. სიტყვა „შურ“ ნიშნავს „გამხნევებას, აღფრთოვანებას“.

შუმტერი – მე-6 კლასიკური აზერბაიჯანული მულამი. „შუმტერი“ სამხრეთ ირანის სოფლის სახელია.

ტოკატა – ვირტუოზული მუსიკალური ნაწარმოები ფორტეპიანოსათვის ან ორღანისათვის.

ტრიო – იტალიური სიტყვა, ნიშნავს „სამს“. სამი მუსიკალური შემსრულებლისაგან შემდგარი ჯგუფი.

უნისონი – ერთდროული ჟღერა ერთი სიმაღლის ორი ან მეტი ბგერისა ან სხვადასხვა ოქტავის ერთნაირი ბგერებისა.

უვერტურა – ფრანგული სიტყვა, ნიშნავს „გაღებას, წინასწარ შეტყობინებას“.

ვალსი – სამეჯლისო ცეკვა, წარმოიშვა მე-18 საუკუნის მეორე ნახევარში. ჩვეულებრივ, სრულდება ორი მოცეკვავის მიერ. ტაქტის ზომა 3/4. ფართოდ გავრცელდა მე-19 საუკუნის ევროპაში.

გამოყენებული ლიტერატურა

1. O.Rəcəbov, N.Kazımov və başqaları. Azərbaycan xalq musiqisi və musiqi müəllimi hazırlığı. «Mütərcim» nəşriyyatı, Bakı, 2012.
2. A.Əsədullayev. Instrumental muğam. «Adiloğlu» nəşriyyatı, Bakı, 2009.
3. Ümumi təhsilin fənn standartları (I - XI siniflər). «Mütərcim» nəşriyyatı, Bakı, 2012.
4. O.Rəcəbov. Uşaqlar və mahnılar. «İşıq» nəşriyyatı, Bakı, 1985.
5. Z.Veysova. Fəal/interaktiv təlim: müəllimlər üçün vəsait. UNICEF, 2007.
6. R.Zöhrabov. Bəstəkarların portreti. «Gənclik» nəşriyyatı, Bakı, 1997.
7. O.Zülfüqarov, V.Xəlilov. «Musiqi-6». «Pedaqogika» nəşriyyatı, Bakı, 2006.
8. Uşaq mahnıları antologiyası – I, II, III cild. «Rafiq Xan-Sayadoğlu» nəşriyyatı, Bakı, 2005.
9. F.Bədəlbəyli, O.Rəcəbov və başqaları. Azərbaycan bəstəkarlarının yaradıcılığı. I cild. «Mütərcim» nəşriyyatı, Bakı, 2011.
10. O.Rəcəbov, S.Ağayeva, O.İmanova. Elementar musiqi nəzəriyyəsi. «Çıraq» nəşriyyatı, Bakı, 2007.
11. O.Rəcəbov. Ümumtəhsil məktəblərində musiqi tədrisi və tərbiyəsi metodikası.«Mütərcim» nəşriyyatı, Bakı, 2010.
12. O.Rəcəbov, U.Miriyeva. Musiqi və mənəvi tərbiyə. «Maarif» nəşriyyatı, Bakı, 1995.

MUSİQİ 6
Ümumtəhsil məktəblərinin 6-cı sinfi üçün
musiqi fənni üzrə
DƏRSLİK
(Gürcü dilində)

Tərtibçi heyət:

Müəlliflər

Oqtay Məmmədağa oğlu Rəcəbov
Nazim Kazım oğlu Kazımov
Yeganə Əsgər qızı Axundova
Ofeliya Safa qızı İmanova

Tərcümə

İNTELEQTİ

Redaktor

Sevinc Nuruqızı

Bədii və texniki redaktor

Abdulla Ələkbərov

Dizaynerlər

Aqil Əmrahov, Emil Bayramov

Azərbaycan Respublikası Təhsil Nazirliyinin qriif nömrəsi:
2017—077

© Azərbaycan Respublikası Təhsil Nazirliyi — 2017

Müəlliflik hüquqları qorunur. Xüsusi icazə olmadan bu nəşri və yaxud onun hər hansı hissəsini yenidən çap etdirmək, surətini çıxarmaq, elektron informasiya vasitələri ilə yaymaq qanuna ziddir.

Hesab-nəşriyyat həcmi 5,8. Fiziki çap vərəqi 6,0.

Formatı 70x100 1/16.

Səhifə sayı 96. Ofset kağızı. Ofset çapı.

Tiraj 200. Pulsuz. Bakı—2017.

«Təhsil Nəşriyyat-Poliqrafiya» MMC
Bakı, AZ 1052, F. Xoyski küç., 149

PULSUZ